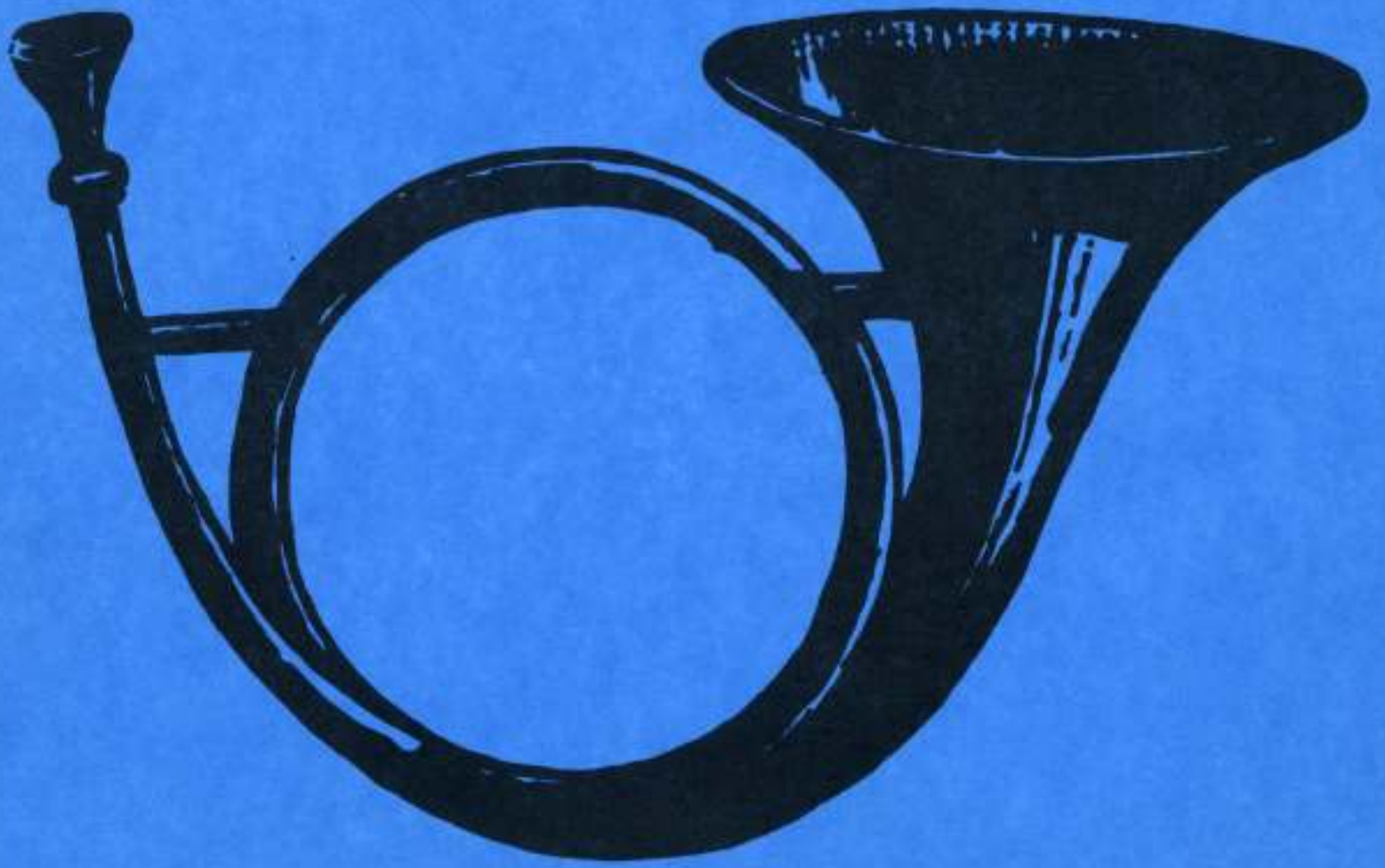
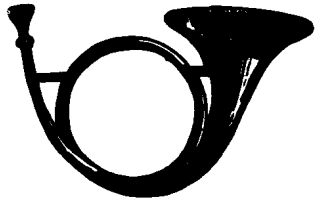
Philatelica

89/2

Philatelica 89/2

TARTALOM

ORBÁN FERENC (Dánia): A térti levelek kezelési szabályai 1
Megalakult a Magyar Filatéliai Tudományos Társaság 4
FLASCH DEZSŐ: A debreceni zónabélyegek első tervezetei 7
TOMÁŠ MOROVICS (Csehszlovákia): Megjegyzések az 1918. évi kiadású „REPÜLŐ POSTA" bélyegek témaköréhez 14
GAZDA ISTVÁN: Postai cenzúra Magyarországon – II. rész – Az első világháború utáni időszak (folytatás) – Megszállási cenzúrák 26
Könyvismertetés:
– *A magyarországi bélyegelőtti bérmentesítések és postai bélyegzések kézikönyve (Surányi L.)* 12
– *A csehszlovák bélyegek kézikönyve (J. Tekel)* 13
Figyelmébe ajánljuk
Orbán F.: A kubini felezések – Újabb adatok 23
T. Morovics: A 75 filléres parlamentes bélyegek két típusa 24
Kézikönyv-korrekció (Meghatalmazás) 37
Dr. Makkai László 37

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE TUDOMÁNYOS KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ, DR. SIMÁDY BÉLA, SIMON GY. FERENC ÉS VISNYOVSZKI GÁBOR
MŰSZAKI SZERKESZTŐ: TÖLGYESI BEÁTA
FELELŐS KIADÓ: HALÁSZ TAMÁS
XIX. ÉVFOLYAM
A KIADVÁNYT A GENERAL PRESS KIADVÁNYSZERVEZÉSI GMK GONDOZTA
89.3280 VERSEGHY NYOMDA, SZOLNOK – FELELŐS VEZETŐ: GOMBKÖTŐ BÉLA
ISSN 0324–4806

A térti levelek kezelési szabályai

ORBÁN FERENC, DÁNIA

Térti levél alatt a múlt században mindennemű kézbesíthetetlen levélpostai küldeményt értettek.

A korabeli magyar postaszabályzati könyvek (1, 2, 3) nem tárgyalták a témát oly kimerítően, mint az osztrák kiadványok (4), ezért főleg egy ilyen alapján kívánom összefoglalni e küldemények kezelési szabályait.

1) Oly küldeményt, amely a cím hiányossága, a címzett elhalálozása, avagy a címzettnek az átvétel megtagadása miatt kézbesíthetetlen volt, *azonnal* vissza kellett küldeni a feladási hivatalnak. A boríték hátoldalán fel kellett jegyezni a visszaküldés okát, pl. „ismeretlen", „meghalt", „átvételt megtagadta".

2) Oly küldeményt, amely kézbesítése a címzett időleges távolléte alatt (tartózkodási helye ismeretlen lévén) kézbesíthetetlen lett, a kézbesítő hivatalnak *négy heti várakozás után* kellett visszaküldenie a feladó hivatalnak, a boríték hátoldalán „elutazott meg nem adott helyre" jelöléssel.

3) A „poste restante" küldeményt, ha kiváltására érdeklődő nem jelentkezett, *három hónap elteltével* vissza kellett küldeni a feladó hivatalnak a boríték hátoldalán „nem érdeklődtek" megjegyzéssel.

A visszaküldés előtt a kézbesítő hivatal ráütötte kezelőbélyegzőjét a küldemény hátoldalára.

A térti leveleken az eredeti címzést át kellett húzni és föléje írni a „vissza" szót és az eredeti feladási helyet.

Az eredeti feladó hivatal a visszaérkezett térti levelekről jegyzéket készített, amelybe a címzett nevén és a feladási hivatal nevén kívül bejegyezték, hogy a küldemény bérmentes vagy bérmentetlen volt-e.

A jegyzéket minden hónap végén lezárták. Oly küldeményeket, amelyeken a feladóját a borítékon lévő pecsétről felismerték, nyomban visszakézbesítették az illetőnek, akitől a bérmentetlen küldemény viteldíját szintén beszedték. A visszaküldés díjmentes volt.

1. ábra

2. ábra

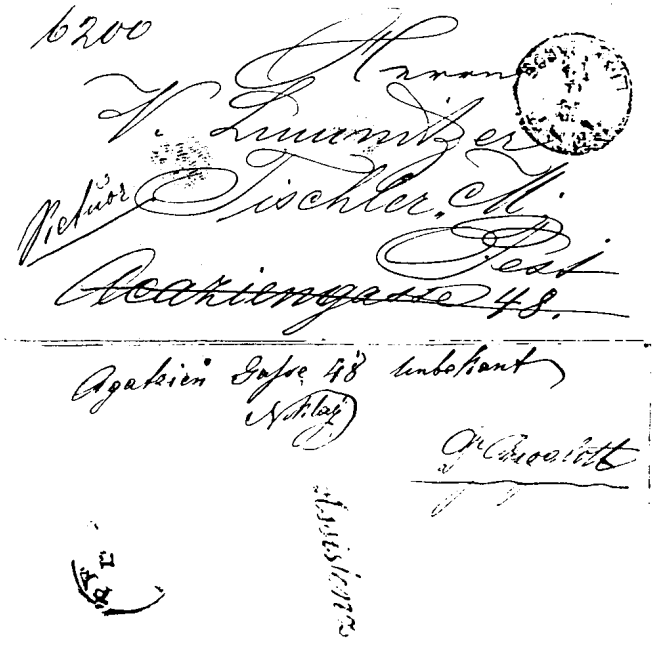

3. ábra

A térti levelek két hónapon át a hivatalnál maradtak, és az ezekről készült jegyzéket kifüggesztették a hivatal postaládája mellé. Két hónap eltelte után a hivatal egy levélcsomagban felküldte a térti küldeményeket az illetékes postaigazgatóságnak, és egyúttal elszámolták az esetleges viteldíj-különbözeteket.

Minden hivatal köteles volt a térti küldemények sértetlen állapotát ellenőrizni. E szabály alól kizárólag tévedésből fel-

4. ábra 1137. sz. térti levél. Feladva 1870.04.10. Pest/Terézváros–Pest(10)–Szegszárd(11)–Pécs(11)–Tamási(12)–Simontornya(15)–Székesfehérvár/Város(17)–Enying(18)–Szilas Balhás(20)–Enying(21)–Pest(22). A cím Oszeria pr. Fünfkirchen téves volt, mert ily nevű helység nem létezett. A helyes név valószínűleg Oszró, amely a Baranya megyei Monoskor községhez tartozott. A boríték címoldalán az eredeti cím áthúzva, irányítás Szilas–Balhásra szintén áthúzva, majd végül: „Vissza Pestre". Itt az Assistenz bélyegző és a kezelő J. Adler aláírása.

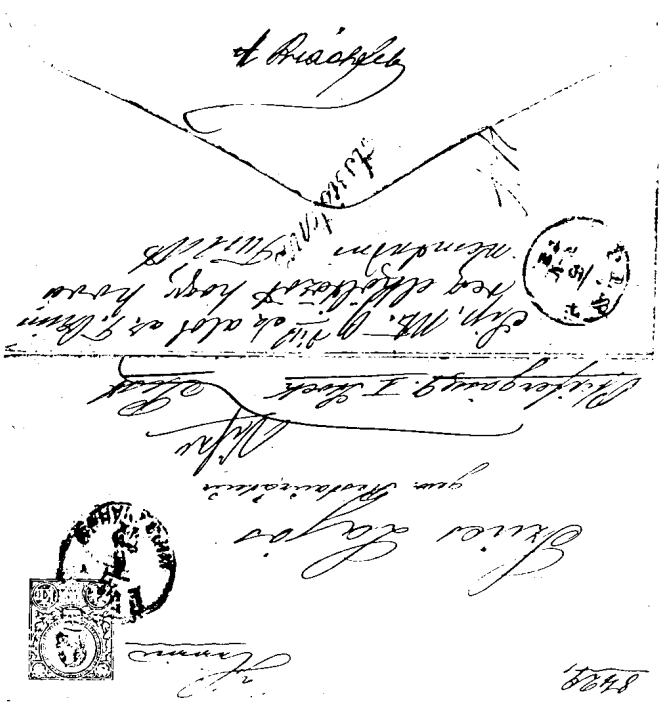

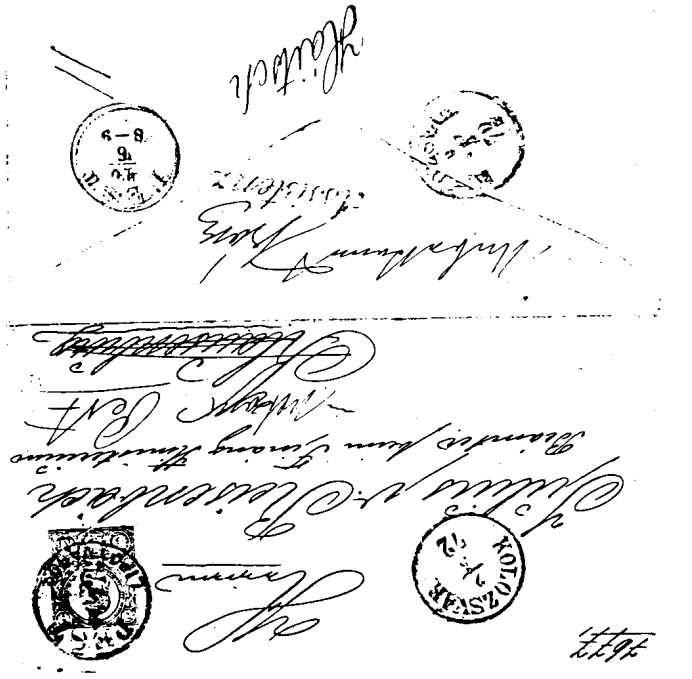
5. ábra 6200. sz. helyi térti levél. Feladva Pest/Lipótváros 1872.04.14. egy Akácfa-utcában (Acaziengasse) lakó asztalos mesternek. A boríték hátoldalán szabályszerű jegyzet: „Agatzien Gasse 48 Unbekant. N. Niklaÿ" (Akácfa-utca 48-ban ismeretlen) majd az Assistenz bélyegző és a kezelő Dr. Friglott aláírása. A címoldalon az utcanév áthúzva, felette „Retour".

nyitott küldemények voltak kivételek és olyanok, amelyekben külföldről jött tiltott sorsjegyeket sejtettek. A felbontást azonnal jelenteni kellett az igazgatóságnak, mert ennek elmulasztása 5 forint bírságot vont maga után.

A mozgópostánál feladott kézbesíthetetlen küldeményeket azon hivatalnak kellett visszaküldeni, amelyhez a felvevő vasútállomás tartozott és ezeket annak, mint magánál a hivatalnál felvett térti leveleket kellett kezelnie.

6. ábra 7677. sz. térti levél. Feladva Pest/Lipótváros 1872.05.01. Kolozsvárra. A boríték hátoldalán jegyzet: „Unbekannt, Szász" (ismeretlen). A Kolozsvár cím áthúzva, föléje írva „retour Pest". Visszaérkezett 1872.06.10-én, ott az Assistenz bélyegző és a kezelő Háitsch aláírása.

7. ábra 8429. sz. helyi térti levél. Feladva Pest/Lipótváros 1872.06.02. A címzett egy korábbani vendéglős a Pfeifergasse 9. I. Stock (Síp-utca 9, I. em.) alatt. A boríték hátoldalán ez áll: „Sip Utza 9*dik* Sz. alól az T. Czimzett elköltözött hogy hová nem tudni. Takáts." alatta az Assistenz bélyegző és a kezelő A. Brachfeld aláírása.

A postaigazgatóságok a naptári év végével a hozzájuk beadott térti küldeményeket felbontották. A felbontáskor tilos volt a levelek elolvasása. Magát a felbontást egy bizottság végezte az igazgató vagy ennek helyettesének felügyelete alatt és a munkáról jegyzőkönyvet vezettek. A küldeményekben talált pénzt, okiratokat vagy más értéktárgyakat a levélből a tulajdonosra utaló adatokkal felvették a jegyzőkönyvbe, amelyet közzétettek a hivatalos lapban. A jelentkezőnek a költségmegtérítés fizetése ellenében kiadták a talált tárgyat. Három hónap elmúltával a ki nem váltott tárgyak a posta tulajdonává váltak, ha bárki ez idő eltelte után is kellőleg bizonyítani tudta tulajdonjogát, kiadták a tárgyat tulajdonosának.

Mindazon küldeményeket, amelyek értéket nem tartalmaztak, papírzúzdában vagy égetéssel megsemmisítették.

A címnyomozó hivatal elődje

100 év távlatából nézve a feladók könnyelműségének tűnik (ma is), hogy nevüket és címüket nem írták rá a boríték hátoldalára. De még csodálatosabbnak tűnik a kézbesítő hivatalok személyzetének hely- és személyismerete. Többnyire csupán a név alapján megtalálták a fővárosban a címzettet.

A *Monográfia I.* 652–53. oldalán rövid ismertetés található a kézbesíthetetlen küldemények kezeléséről, illetve a címnyomozó hivatalok bélyegzőiről.

Az ott bemutatott bélyegzők mind a 20. századból erednek. Valószínűleg az osztrák igazgatástól vették át az „Assistenz" szövegű bélyegzőt *(1. ábra)*, amit esetleg „segédhivatal" szóval lehetne fordítani és szerintem ezt a pesti hivatal használta a térti leveleken. A Budapest Nyomozó Postahivatalt 1891-ben állították fel, mint a Rovatoló Postahivatal egyik osztályát *(2. ábra)*. 1895-ben nyílt meg az önálló Nyomozó Postahivatal *(3. ábra)*. (Gál M. gy.)

A *4–7. ábrákon* négy térti levélen található feljegyzéseket mutatok be, köszönettel (G. S. Ryan és J. Off gy.) tulajdonosaiknak a rendelkezésemre bocsátásért.

Irodalom:

1) Guzman: Magyar Posta Zsebkönyv, 1862
2) Reményffy: Magyar Postarendszer, 1875
3) Paulay: Postaügyi Rendtartás, 1878
4) Casinelli: Der ausübende Staats–Postdienst in Oesterreich, 1866.

MEGALAKULT

A MAGYAR FILATÉLIAI TUDOMÁNYOS TÁRSASÁG

Ez év szeptember 14-én Budapesten megalakult a *Magyar Filatéliai Tudományos Társaság*, egyelőre csak belföldi tagok részvételével, összesen 31 fővel. A Társaság elnöke *Dr. Láng István*, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára lett. Az alapítás egyik kezdeményezőjét, *Dr. Makkai Lászlót* – aki betegsége miatt tisztséget nem vállalhatott – az alakuló ülés *tiszteletbeli elnökké* választotta. A Társaság titkára *Dr. Somogyi Tamás* lett.

Az alakuló ülés elfogadta a Társaság Alapszabályát, amely megfogalmazza a Társaság céljait és működési rendjét. A *Mafitt* feladatának tekinti a magyar postatörténet kutatását, valamint a magyar filatélia elméleti alapjainak mindenkori megfogalmazását, tisztázását, nemzetközi összehasonlító vizsgálatát, értékes hagyományainak ápolását és publikálását. A Társaság a Magyar Tudományos Akadémia, a Magyar Posta, a Mabéosz, vagy más állami és társadalmi szervek felkérésére, illetve saját elhatározásából véleményt nyilvánít és javaslatokat dolgoz ki az illetékességébe tartozó tudományágak és azok gyakorlati vetületeinek kérdéseiben.

Az alapító tagok az első ülésen megválasztották a *Mafitt* vezetőségi tagjait, akik az elfogadott program alapján kidolgozzák annak részleteit, a székfoglaló előadások rendjét és időpontjait. Megkezdik a kapcsolatok felvételét a külföldi kutatókkal és szervezetekkel.

Az új tagokat – két tag írásbeli javaslata alapján – a Közgyűlés választja meg.

A Társaság működéséhez szükséges anyagi eszközöket a tagdíjakból, valamint adományokból, alapítványokból fedezi. Ehhez járulnak a rendezvényeken és a kiadványokból befolyt összegek is.

A székfoglaló előadások november–december hónapban megkezdődtek.

Tájékoztatásul közöljük a Társaság Alapszabályának teljes szövegét.

A MAGYAR FILATÉLIAI TUDOMÁNYOS TÁRSASÁG ALAPSZABÁLYA

I.

Általános rész

1.

A Magyar Filatéliai Tudományos Társaság (Mafitt) a magyar filatelisták önálló, tudományos szervezete.
Tagjai kutatási eredményeikkel művelik a posta- és filatéliatörténet tudományát. A Társaság segíti e tudományok kutatásának irányítását és összehangolását.

2.

A Mafitt székhelye: Budapest V., Roosevelt tér 9. Postacíme: 1581 Budapest 146. Postafiók 68.

3.

A Mafitt feladatának tekinti a magyar postatörténet kutatását, valamint a magyar filatélia elméleti alapjainak mindenkori megfogalmazását, tisztázását, nemzetközi összehasonlító vizsgálatát, értékes hagyományainak ápolását és publikálását.

4.

A Társaság
- a posta- és filatéliatörténet minden területén figyelemmel kíséri és elősegíti a kutatások gyűjtői célokkal való összehangolását, a tudomány és a gyakorlat kapcsolatának fejlesztését, eredményeinek tudományos és népszerű publikálását szorgalmazza;
- feladatának tekinti a tudományos kutatás demokratizmusának és a nemzetközi tudományos kapcsolatoknak tervszerű ápolását;
- a Magyar Tudományos Akadémia, a Magyar Posta, a Mabéosz, vagy más állami és társadalmi szervek felkérésére, illetve saját elhatározásából véleményt nyilvánít és javaslatokat dolgoz ki az illetékességébe tartozó tudományágak és azok gyakorlati vetületeinek kérdéseiben.

II.

A Mafitt tagsága

(1) A Mafitt tagjaivá hazai és külföldi filatelista kutatók választhatók meg.
(2) Hazai tagnak az a magyar állampolgárságú filatelista kutató választható meg, aki szaktudományát magas szinten műveli és kutatási eredményeit előadásokban, szakdolgozatait hazai vagy külföldi szaklapokban vagy filatéliai kiadványokban közreadta, kiérdemelve a szakmai közvélemény megbecsülését.
(3) Külföldi taggá az a nem magyar állampolgár választható meg, aki a tudomány területét nemzetközileg kimagasló szinten műveli, és magyar vonatkozású kutatásaiért megkülönböztetett megbecsülésre tarthat igényt.
(4) A tagok jelöléséhez két tag írásbeli ajánlata szükséges. A javaslatokat az elnökség terjeszti a közgyűlés elé. A közgyűlés a felvételekről titkos szavazással, szótöbbséggel dönt.
(5) Akit a közgyűlés a Mafitt tagjává megválasztott, köteles az azt követő egy éven belül székfoglaló előadást tartani. Ennek alkalmából az elnökség igazoló oklevelet ad ki.
(6) A hazai tagnak a Mafitt közgyűlésén és minden olyan testületi ülésen, amelynek tagja, szavazati joga van. A külföldi tagok a közgyűléseken tanácskozási joggal vehetnek részt.
(7) Az ellen a tag ellen, aki a Mafitt tagságával összeférhetetlen magatartást tanúsít, az elnök fegyelmi eljárást rendelhet el. A fegyelmi eljárást külön szabályzat rögzíti.
(8) A tagság megszűnik a tag halálával, a tagságról való lemondással, valamint kizárás esetén.

III.

A Mafitt szervezete és vezetősége

(1) a) a közgyűlés
b) az elnökség.

IV.

A közgyűlés

(1) A Mafitt legfőbb testülete a közgyűlés.
(2) A hazai tagok részvétele a közgyűlésen tagságukból folyó

kötelesség. A külföldi tagok a közgyűlésen tanácskozási joggal vehetnek részt.

(3) Közgyűlést évente egyszer kell tartani. Összehívásáról – az elnökség határozata alapján – az elnök gondoskodik. A közgyűlést úgy kell előkészíteni, hogy a tagok az időpontról és a tárgysorozatról a közgyűlés előtt 15 nappal tudomást szerezzenek. A közgyűlésen jegyzőkönyvet kell vezetni, amelynek hitelesítésére a közgyűlés két tagot jelöl ki.

(4) Az elnökség a közgyűlést bármikor összehívhatja. Ha a tagok egyharmada írásban kéri, az elnökség köteles rendkívüli közgyűlést összehívni.

(5) A közgyűlés hatáskörébe tartozik:
   a) a Mafitt tevékenységére vonatkozó irányelvek meghatározása;
   b) a tudományszervező és propagandatevékenységről szóló beszámolók megvitatása;
   c) a Mafitt alapszabályának megállapítása, illetve módosítása;
   d) ötévenként – szükség esetén korábban – az elnök és az elnökség többi tagjának megválasztása, illetve felmentése vagy visszahívása;
   e) az új hazai és külföldi tagok megválasztása;
   f) a naptári évre szóló költségvetés elfogadása;
   g) a tagsági díj meghatározása;
   h) az esetleges fegyelmi határozatok elleni fellebbezések megtárgyalása;
   i) határozathozatal a beterjesztett javaslatokra;
   j) az elnökség éves beszámolójának megvitatása és elfogadása.

V. Az elnökség

(1) Az elnökség tagjai:
   a) az elnök, b) az alelnökök (két alelnök),
   c) a titkár, d) a pénztáros,
   e) az ellenőr, f) az elnökség további tagjai (3 fő)

(2) Az elnökség feladatai:
   a) a tudományos eredmények tudatosítása érdekében ülésszakokat, kiállításokat szervez;
   b) tudományos művek, értesítők kibocsátásáról rendszeresen gondoskodik;
   c) kitűzi a tudományos kutatások főbb irányait;
   d) kidolgozza a nemzetközi tudományos kapcsolatok elveit és előmozdítja azok megvalósítását;
   e) évente beszámol a közgyűlésnek.

VI. A szavazások menete, a testületek határozatképessége

(1) A testületek akkor határozatképesek, ha a hazai tagoknak több mint fele jelen van. Határozatképtelenség esetén 15 napon belül új ülést kell összehívni, amely a jelenlévők számától függetlenül határozatképes. A jelenlévő, szavazásra jogosult tagok egyszerű szótöbbséggel hozzák határozataikat. Kivétel az alapszabály megváltoztatása, amelyhez kétharmados szótöbbség szükséges.

(2) A tagság bármely kérdésben kérheti a titkos szavazás elrendelését. Ehhez a közgyűlés szótöbbsége szükséges. Minden esetben titkos szavazást kell elrendelni személyi kérdések eldöntésénél.

VII. A Társaság anyagi eszközei

A Társaság működéséhez szükséges anyagi eszközöket részben a közgyűlés által meghatározott tagdíjakból, részben állami, vállalati, társadalmi és magánadományokból, alapítványokból fedezi. Az eszközök gyarapításához hozzájárulnak a Társaság rendezvényein és kiadványaiból befolyt összegek is.

VIII. A Mafitt megszűnése

A Társaság megszűnik, ha megszűnését a közgyűlés határozatilag kimondja, vagy ha a tagsága 10 fő alá csökken. A Társaság vagyonáról a feloszlató közgyűlés dönt.

IX.

A Társaság szakmai-tudományos felügyeletét a Magyar Tudományos Akadémia Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottsága látja el.

A fenti alapszabályt a Mafitt 1989. szeptember 14-i alakuló ülése jóváhagyta.

Budapest, 1989. szeptember 14. LÁNG ISTVÁN elnök

A debreceni zónabélyegek első tervezetei

FLASCH DEZSŐ

Történelmi előzmények

A királyi román hadsereg megszálló parancsnokságának 1919. okt. 16-án kelt „4899. sz. Határozata" a Tisza és a demarkációs vonal közé eső magyar területet megszállási zónává nyilvánította. A megszállási zónaterület[1] közigazgatási ügyeinek irányítására és intézésére a „megszállott területek főparancsnoksága" elnöklete a zónában levő magyar állami intézmények feletti ellenőrzést is átvette. A „Határozat" 3. pontja rendelkezett a postai ügyekről. Többek között: a nagyváradi posta és távírda igazgatósághoz tartozó debreceni postát leválasztotta és egyúttal önálló posta és távírda igazgatósági hatáskörrel ruházta fel. E minőségben megbízta a zónaterület postai ügyeinek intézésével, valamint az igazgatása alá került postahivataloknak irányításával.

A leírtakban körvonalazottak után a román megszálló katonai főparancsnokság politikai osztályának 1919. okt. 20-án kelt 1. sz. rendeletével „felső közigazgatási tanácsot" létesített. A fentieket véglegesítette a katonailag megszállt területek parancsnokságának 1919. nov. 12-én keltezett „6928. sz. rendelete". Egyik pontjának utasításában a zóna (debreceni) postaigazgatója mellé delegálták – katonai ellenőrző kiküldöttként – *Constantin Boboiceanu* őrnagyot. A rendelet egyben intézkedett a magyar postabélyegek oly jellegű román nyelvű felülnyomásáról, hogy szövegében utaljon a román katonai megszállásra.

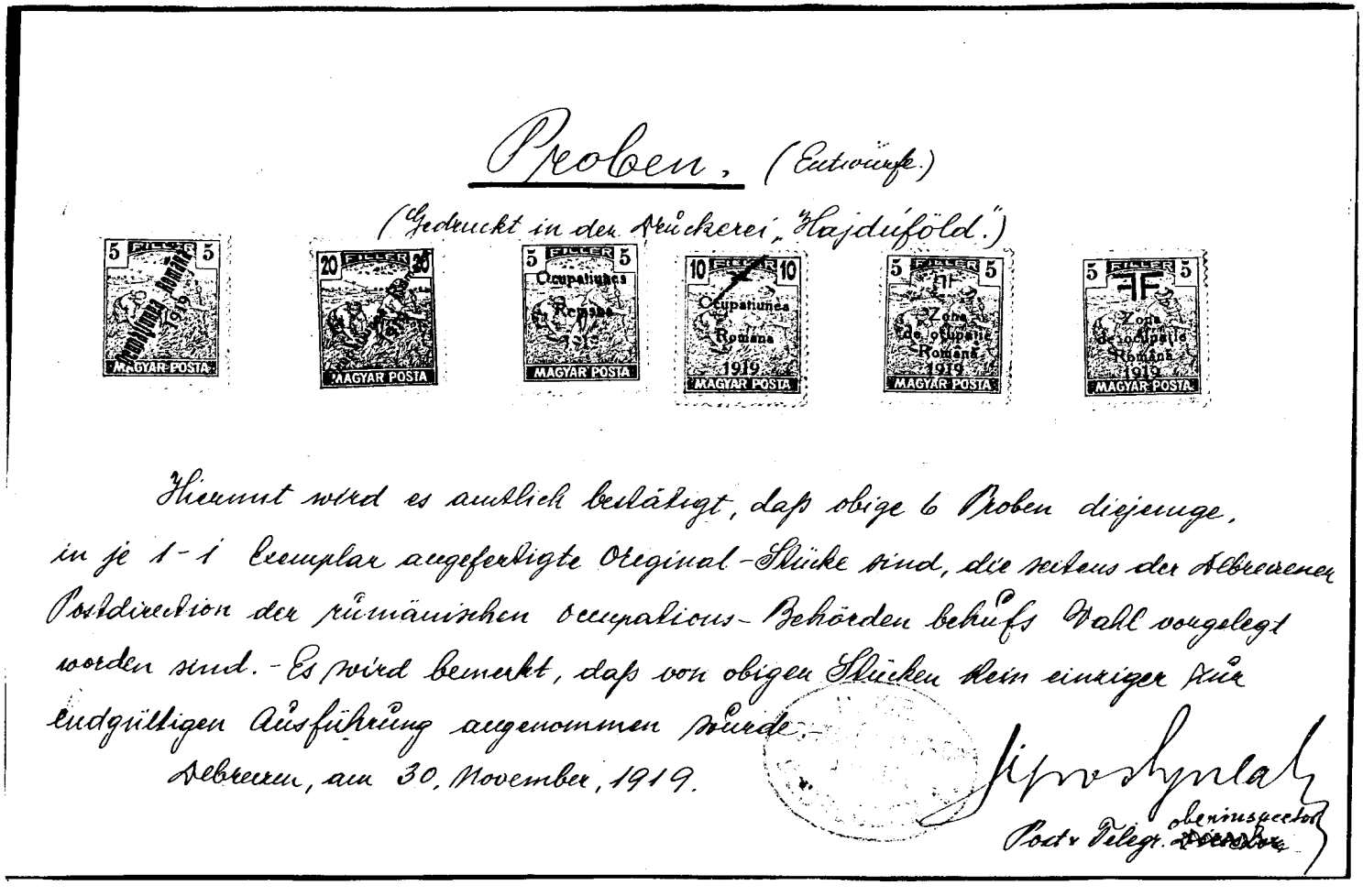
A debreceni postaigazgatóság vezetősége, élén *Sipos Gyula* posta főfelügyelővel, a románok által a debreceni posta és távírda igazgatóság élére kinevezett első igazgatóval, nyomban nekifogott a felülnyomás tervezeteinek elkészítéséhez. A kész tervezeteket jóváhagyás végett minden alkalommal felterjesztették a román katonai parancsnoksághoz, ahol azonban egyiket sem fogadták el. *Bíró Marcel* a felülnyomási tervezeteket ismertető soraiban kihangsúlyozza, hogy a felterjesztett (majd elutasított) tervezeteket a román katonai parancsnokság nem szolgáltatta vissza, illetve *nyomuk veszett.* Bíró Marcel – még felterjesztésük előtt – nyilván megtekinthette és megvizsgálhatta a tervezeteket, mert munkáiban közeli pontossággal megadja méreteiket.

A tervezetek előkerülése

E mindenképpen postatörténeti unikumnak tekinthető, muzeális értékkel bíró tervezetek azonban – szerencsére – elkerülték a megsemmisülést és 65 évi lappangásuk után (1983-ban) előkerültek. Átértékelő leírásunkban képi ábráikat is bemutatjuk, melyre publikációban most kerül először sor.

A – túlzás nélkül – szenzációs leletnek tekinthető tervezeteket bélyegragasztóval egy 11x12 cm-es nagyságú iskolai füzetlapra erősítették és föléjük, valamint alájuk kézírással – a képen is látható – német nyelvű szöveget írták:

[1]A megszállási zónába tartoztak: Hajdú, Szabolcs, Békés és Csanád megye teljes területe, valamint: Jász-Nagykun-Szolnok és Csongrád megyéknek a Tisza bal partjára eső része.

1. ábra

Proben (Entwurfe)
(Gedruckt in den Druckerei „Hajduföld")

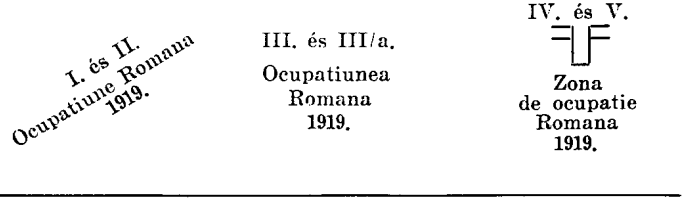
Hierunt wird es amtlich bestätigt, dass obige 6 Proben diejenige, in je 1–1 Exemplar angefertige Original-Stücke sind, die seitens der Debreczener Postdirection der rumänischen occupations-behörden behufs Wahl vongelegt worden sind. – Es wird bemerkt, dass von obigen Stücken kein einziger zur endgültigen Ausführung angenommen wurde. –

Debreczen, am 30. November, 1919.
(Sipos Gyula)
Post/Telegr. oberinspector"[2]

A szöveget karmin színű ovális alakú hivatali pecséttel hitelesítették, melynek tengelyei: 35x21 mm-esek. Három osztatú (nagybetűs) felirata: „M. KIR./ POSTA- ÉS TÁVIR-DAHIVATAL/ DEBRECZEN 1.". Az aláírás alá eredetileg a „Direktor" szót írták, melyet *Sipos Gyula* hullámvonalas áthúzással megsemmisített és az „oberinspector" (főfelügyelő) rangjelző szót írta az áthúzás fölé.[2] *(1. ábra)*

A hat tervezet elkészítése és bírálata 1919. nov. 12–20. közti napokra esik, ugyanis 1919. nov. 12-iki keltezéssel jelent meg a 6928. sz. „Commandatul Zonei de Ocupatie militara" szövegkezdetű rendelet, melynek A/1. pontja a következőket írja: „Az egész posta és távirda szolgálat a megszállt területen a debreceni posta és távirda igazgatóság hatósága és vezetése alá rendeltetik, melynek igazgatója Sipos Gyula ur debreceni posta és távirda igazgató és Boboiceanu őrnagy ur, mint katonai kiküldött..."; A/2. pontjában – többi között – ez áll: „Az egész Zonában levő postabélyegek folyó hó 20-ig... "Zona de occupatie romana 1919" felírással láttandók el"; A/4. pontjából a következők a lényegesek: „A felülnyomás nélküli bélyegek nov. 21-től érvénytelenek.".

A hat tervezetet nem egyszerre, az ábrán látható összesített formában, hanem három alkalommal terjesztették fel. De ismeretlen megóvójuk ebben a feldolgozásban megmentette a megsemmisüléstől. A bélyegeket megőrző személy kiléte ma még ismeretlen.

2. ábra

[2]*Sipos* a főfelügyelő – előző, a magyar államtól kapott rangot jelző – szót írta az áthúzás fölé. Mindez amellett bizonyít, hogy Sipos az illetékes magyar hivatalos és postai szervek beleegyezése nélkül – a román katonai parancsnokságtól nyerte el igazgatói kinevezését s tisztségét a körülmények kényszerítő hatására vállalta el.

A tervezetek felterjesztésének módja

Bíró Marcel második Monográfiájából egyértelműen kitűnik, hogy a kivitelezésre szánt tervezeteket kettesével készítették el, tehát az első, majd második kettő után a harmadik két tervezetet nyújtották be. A felülnyomási tervezetek mind a *Hajdúföld* nevű debreceni napilap nyomdájában készültek közönséges nyomdai szedéssel. A tervezetek pontos szövegét, illetve méretét *Bíró Marcel* már első vagy kisebb Monográfiájában megadta. *(2. ábra)*. Későbbi, második Mo-

3. ábra

A) Tabella.

Tervezetek.

(Az alanti sorrend a tervezetek előterjesztési sorrendjével azonos. Nyomatott a „Hajdúföld" nyomdájában.)

1. 5 fillér, arató, M. P. ⬭ fekete
felülnyomás: Ocupatiunea Romana (21 mm. hosszu, 2½ mm. magas)
1919 (5 „ „ 2 „ „)
45° szögben keresztül a bélyegen.

2. 20 fillér arató, M. P. ⬭ kék
felülnyomás: Ocupatiunea Romana (27 mm. hosszu, 1½ mm. magas)
1919 (5 „ „ 2 „ „)
45° szögben keresztül a bélyegen.

3. 5 fillér arató, M. P. ⬭ kék
Ocupatiunea (14·5 mm. hosszu, 1½ mm. magas)
felülnyomás: Romana (9 „ „ 1½ „ „)
1919 (5 „ „ 2 „ „)
vizszintesen.

4. 10 fillér arató, M. P. ⬭ kék
mint a 3. alatt.

5. 5 fillér arató, M. P. ⬭ kék
(4 mm. hosszu, 2 mm. magas, ½ mm. vastag)
Zona (6 „ „ 1 „ „)
felülnyomás: de ocupatie (14 „ „ 1 „ „)
Romana (9 „ „ 1 „ „)
1919 (5 „ „ 2 „ „)
vizszintesen.

6. 5 fillér arató, M. P. ⬭ kék
(8 mm. hosszu, 4 mm. magas, 1 mm. vastag)
Zona (6 „ „ 1 „ „)
felülnyomás: de ocupatie (14 „ „ 1 „ „)
Romana (9 „ „ 1 „ „)
1919 (5 „ „ 2 „ „)
vizszintesen.

Mindegyik fajtából egy-egy darab létezik.

nográfiájában sem közölhette azonban az eredeti tervezetek képes ábráját, mivel a tervezetek benyújtásuk után nem kerültek vissza, illetve véglegesen nyomuk veszett. Ezért helyettesítésükre más típusú betűkkel és számokkal imitálta az eredeti tervezeteket. *(3. ábra)*. Így pl. az elsőként benyújtott két tervezet közös és azonos szövegét is 45°-os dőlésszögben ábrázolja.

A tervezetek leírása

A szakirodalomban *Bíró Marcel*en kívül más nem foglalkozott a debreceni kiadások első felülnyomási tervezeteivel, így az általa közölt adatok váltak általánosan ismertté. Éppen ezért a tervezetek jellemző ismérveinek leírásánál nemcsak jelzem az eddig ismeretlen, most először kimutatható pontos és új adatokat, hanem zárójelben közlöm *Bíró Marcel* – eddig valósnak hitt – adatait is.

I. Az először felterjesztésre került két tervezetnek azonos szövege a következő: „Ocupatiunea Romana 1919". (Bírónál Ocupatiune az első szó (a szóvégi a betű hiánya esetleg nyomdai felületesség oka is lehet, mert a többi tervezet szövege már pontos).

1. sz.: Magyar Posta aratós 5 filléresen közönséges újságnyomó betűkkel, fekete színnel 62,5°-os szögben nyomott szöveg *(4. ábra)*. (Bíró 45°-osnak írja. Noha a szöveg olvasata a bélyegen a bal alsó sarok–jobb felső sarok irányban halad, 45°-os dőlése csak négyzet alakú bélyeg esetében lenne lehetséges.)

A kétszavas szövegnek 21 mm a maximális hossza (a két szó közti táv: 2 mm), betűinek magassága: 2,5 mm (Bírónál: 2 mm). Mivel Bíró mellőzi, így pótolom, a kiemelkedő magasabb és hosszabb „p, t" és az „O, R" betűk 3 mm magasak, az évszám hossza: 5,5 mm (Bírónál: 5 mm), a számok magassága: 2 mm.

Bíró Marcel a felterjesztés után már többé nem látta a tervezeteket, ezért nem lehetett tudomása az általam itt először említett – a *4. ábrán* nyíllal jelzett – javításokról. Nevezetesen: az „Ocupatiunea" szó t-betűjéből tintába mártott tollheggyel a román ábécében használatos *cedille* (e: szedíj) kialakítására, míg a „Romana" szó a-a betűiből – ugyancsak a román ortográfiának megfelelő *accent circumflex* (asszan cirkumflex) kialakítására törekedtek. A helyesbítés nyilván a román katonai bizottság inspirálására történt.

4. ábra

5. ábra

2. sz.: Magyar Posta aratós 20 filléresen 51,5°-os dőlésszögben kék színnel nyomott szöveg *(5. ábra)*. (Bíró ezt is 45°-osnak jelzi.) Maximális szöveghossz: 27 mm (ebből 2,5 mm a két szó közti táv). A betűk magassága: 1,5 mm (az „O, R" és „p" betűk 2 mm magasak). Az évszám hossza és a számok magassága megegyezik az első tervezet hasonló elemeinek már közölt méretével (5,5 és 2 mm; Bírónál: 5 és 2 mm).

A 2. sz. tervezeten a t és a betű korrekciós átalakítása hiányzik, ami azt is jelentheti, hogy az 1. sz. tervezet nyerte el (ideiglenesen) a román katonai bizottság tetszését.

II. A másodikként felterjesztett két tervezetnek szintén azonos a szövege, de formai megkomponálásuk három vízszintes sorra tagolódik: „Ocupatiunea Romana 1919".

3. sz.: Magyar Posta aratós 5 filléresen kék színű felülnyomással *(6. ábra)*. Az első sort képező szó hossza: 15 mm (Bírónál: 14,5 mm), betűinek magassága: 1,5 mm (az „O, p és t" betűk 2 mm magasak). A második sort alkotó szó hossza: 9,5 mm (Bírónál: 9 mm), betűinek magassága: 1,5 mm (az „R" betű: 2 mm magas). A harmadik sort képező évszámnak 5,5 mm a hosszúsága (Bírónál: 5 mm), míg a számok 2 mm magasak.

E 3. sz. tervezet szövegének betűi teltebbek, vastagabb típusúak, mint a következő 4. számmal jelzetté (Bíró – tévesen – fordítva: a 4. sz. tervezet betűit írja vastagabbaknak).

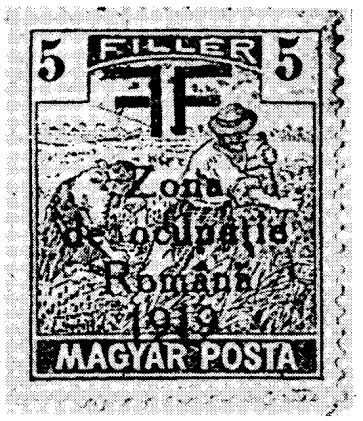
6. ábra

7. ábra

8. ábra

9. ábra

4. sz.: Magyar Posta aratós 10 filléresen kék színű felülnyomással *(7. ábra)*. Első sor hossza: 14,5 mm, betűk magassága: 1,5 mm. A második sort alkotó szónak 9 mm a hossza, betűinek 1,25 mm a magassága. Évszám hossza: 5,5 mm (Bírónál: 5 mm), számok magassága: 2 mm.

Ezen a tervezeten – tintaceruzával – X alakú (negligálásra utaló) jelzés látható. Véleményem szerint ez azt jelenti, hogy a 4-ik számú tervezetet (akkor) elvetették.

III. A harmadikként elkészített és benyújtott két tervezeten tüntetik fel először – nyilván a román katonai bizottság sugalmazására és kívánságára – román királyság monogramját. Ezt egészíti ki az új „Zona de ocupatie Romana 1919" szövegváltozat. A két tervezet szövegét – a monogrammal együtt – azonosan: öt vízszintes sorra tagolva rendezték el.

5. sz.: Magyar Posta aratós 5 filléresen kék színű felülnyomással *(8. ábra)*.

A monogram ismert formáját tulajdonképpen két egymásnak háttal elhelyezkedő F betűvel oldották meg. Együttes hosszúságuk 2 mm, a betűvastagság: 0,5 mm. Második sor (szó) hossza: 6 mm, betűinek magassága: 1 mm (ebből a „Z" 2 mm-es). A harmadik sor (két szó) hossza: 14 mm (a szóköz 1,5–1,75 mm), betűinek magassága: 1 mm. A negyedik sor (szó) hossza: 9 mm, betűmagassága: 1 mm. Az ötödik sor (évszám) hossza: 5,5 mm (Bírónál: 5 mm), számmagasság: 2 mm.

6. sz.: Magyar Posta aratós 5 filléresen kék színű felülnyomás *(9. ábra)*.

A monogramot ennél a tervezetnél is két egymásnak háttal álló F betűvel oldották meg. A két F betű együttes hosszúsága 8,5 mm (Bírónál: 8 mm), magasságuk: 4,5 mm (Bírónál: 4 mm), betűvastagság: 0,8 mm (Bírónál: 1 mm). A második sort képző szónak 6 mm a hossza, betűinek magassága: 1 mm (ebből a szókezdő „Z" 2 mm magas). A harmadik sort képező két szó hossza: 14,5 mm (Bírónál: 14 mm), a szóköz távolsága 1,8 mm, betűinek magassága 1 mm (benne a „p" betű 2 mm, a „t" betű 1,5 mm magas). A negyedik sor hossza: 9,5 mm (Bírónál: 9 mm), a betűk magassága: 1 mm (benne az „R" 2 mm), az ötödik sort képező évszám 5,5 mm hosszú (Bírónál: 5 mm), a számok magassága 2 mm.

Bíró Marcel tanulmányában nem említi, hogy az 5. és 6. sz. tervezeteknél – szintén tintával – a t betűt cedille-jé, az a betűket accent circumflex-szé alakították át. Ezen kívül a 4. sz. és az 5. sz. tervezeteken valakinek nyomdafestékes ujjától foltok kerültek a bélyegekre.

A tervezetek hátlapjai is piszkosak (nyomás alatt került rájuk a szürkésfekete „munkapiszok"). Az 5. sz. tervezet hátlapján a szedéshez használt kék színtől származó festékfolt látható.

A tervezetek hátoldala

A bélyegek hátlapjai más – ismét csak megfejtésre váró újdonsággal szolgálnak: mind a 6 példány hátlapján két vizsgálójelzés látható. A háti oldal jobb alsó sarkában „E. Tausig – Budapest" egykori bélyegkereskedő szignója látható. A tervezetek hátoldalának alsó bal sarkában szintén lila színű „V. S." monogramot nyomtak. E vizsgálójelzőt használó személy vagy szakértő kiléte – egyelőre – ismeretlen.

A két jelzés közül a V. S. jelzés a nemzetközi szabályoknak megfelelően helyezkedik el a bélyeg hátlapján. A 6 tervezet először, 1919. november 30-án még legalábbis, *Sipos Gyula* birtokában volt. Tőle (hivatalosan vagy másként) került az ismeretlen V. S.-hez. Tausig jelzésének elhelyezése a nemzetközi szabványtól eltér, nyilván csak V. S.-t követően lehetett a tervezetek újabb tulajdonosa. Nem kizárt, hogy a tervezeteket a V. S. jelzésű tulajdonos a román katonai bizottság egyik tagjától szerezhette meg, vagy éppen annak egyik (filatélista?) tagja volt.

Bíró Marcel második Monográfiájának közlése 1942-ben fejeződött be. A tervezetek sorsát, hollétét, ekkor is ismeretlennek nyilvánította. Bíró jó kapcsolatban állt Sipos Gyulával, így utóbbi – ha tudott volna hollétükről – ezt Bíró tudomására hozta volna. A második bécsi döntés Észak-Erdélyt visszajuttatta Magyarországnak. Tehát nem kizárt a lehetősége annak, hogy Bíró Marcel tanulmánysorozatának 1942. évi befejezése után kerülhetett (ismeretlen) észak-erdélyi tulajdonosától az anyaországba, illetve addig az ismeretlen erdélyi tulajdonosánál lappangott.

Jegyzetek (források)

1. A katonailag megszállott terület parancsnoksága 1919. okt. 16-i Határozata. Debreczeni Független Újság, 1919. okt. 18., 1. old.
2. A katonailag megszállott terület parancsnoksága 6928. számú, 1919. november hó 12-i Rendelete. Debreczeni Független Újság, 1919. nov. 14., 1–4. old.
3. *Bíró Marcel:* A debreczeni román megszálló parancsnokság által „Zona de ocupatie Romana 1919" felülnyomással ellátott rendes, állami postabélyegek és külön kibocsátású szükségbélyeg-sorozatok monográfiája. 1920. Méliusz Kiadó, Debrecen. 4. és 6. old.
4. *Bíró Marcel:* A debreczeni „Zona" bélyegek monográfiája. Bélyeggyűjtő, 1939. évf. 11–12. sz. és 1940–1942. évf., 3–6. old.

KÖNYVISMERTETÉS

A magyarországi bélyegelőtti bérmentesítések és postai bélyegzések kézikönyve

A kézikönyvek megjelenése mindig nagy lendületet hoz az érintett témakörökben. A magyar postatörténettel foglalkozók régóta nélkülöznek egy olyan művet, amely összefoglalóan foglalkozna a bélyegelőtti korszak postai küldeményeinek ismertetésével, értékelésével. Az 1943-ban megjelent *Térfi* katalógus *(Térfi Béla:* Magyar postai lebetűzések – LEHE, 1943) és az angol, illetve német nyelvű *Müller* katalógus amellett, hogy hozzáférhetetlenek, feldolgozási rendszerükben és értékelési módszerükben már elavultak.

*A magyar bélyegek kézikönyvé*nek megjelenése után a most megjelent „A magyarországi bélyegelőtti bérmentesítések és postai bélyegzések kézikönyve" szinte új területként tárja fel és könnyíti meg az érdeklődőknek e szép és érdekes gyűjtői lehetőségeket.

A szerzői munkaközösség (Bér Andor, Makkai László, Makkai Lászlóné és Surányi László) nagy gondot fordított arra, hogy a kézikönyv a kezdőket is bevezesse e gyűjtési ághoz tartozó objektumaik rejtelmeibe. A bevezető szöveges rész megismertet a magyar postatörténet levélbélyeg előtti korszakával, majd ismerteti a levélküldemények változatait, azok bérmentesítési formáit, a postamesteri kezelési jeleket és ezek értékelési relációit. Természetesen a könyv legnagyobb részét a postamesteri bélyegzők betűrendbe foglalt katalógusa foglalja el.

Az eddig ismert katalógusok csak a bélyegzések értékelésére tértek ki. A szóban forgó objektumoknak az értékét viszont nemcsak a bélyegzések ritkasági foka adja meg, hanem az is, hogy a küldemények a bélyegzéseken kívül milyen egyéb postamesteri kezelési jelzéseket viselnek. Így például, ha egy nem nagyon ritka bélyegzés mel-

lett a külön futárral küldött levélen ennek „cito, citius, citissime" jelzését is megtaláljuk, akkor a bélyegzésnél is érdekesebb postatörténeti ritkasággal állunk szemben, amit természetesen külön kell értékelnünk. A kézikönyv tehát megtanít az eddigi értékelési rendszereken túl e postatörténeti dokumentumoknak mint *teljes küldeményeknek* az értékelésére. A könyv értékeli a fél- vagy teljes portó (krajcárban kifejezett) – adott esetben az ajánlás – jelét, a levél súlyát, az útirány meghatározását, az érkezési bélyegzéseket, és minden olyan különleges jelölést, amely a küldemény kézbesíthetetlenségére, visszaküldésére, portójára stb. utalnak.

A mű nagy előnye a „Térfi"-vel szemben, hogy az egész történelmi Magyarország postahelyeit – az államon belüli hovatartozástól függetlenül – ABC-rendben közli. A szerzők nagy eredménynek tartják, hogy G. S. Ryan hozzájárulásával átvehették a neves angliai filatelista által eddigi műveiben kialakított szerkesztési, katalogizálási és értékelési módszereket. A kézikönyvet így mintegy a Ryan-könyvek első kötetének tekinthetjük (Abstempelungen der ungarischen Postämter auf österreichischen Marken; Abstempelungen der ungarischen Postämter auf der ersten Aufgabe von Ungarn).

A katalógus rész a postahely és bélyegzője bemutatása mellett ismerteti a hivatal nyitásának és a bélyegző(k) használatának idejét. Az értékeléshez segítséget nyújtanak azok az adatok is, amelyek a postahely forgalmára támpontot adhatnak (megyeszékhely vagy járási székhely, ipari góc, kórház, laktanya, uradalom stb.). Ezek mellett közli a népesség nagyságát, a mellékelt térképen a postahely helyének koordinátáit és a helyiség mai állami hovatartozását.

Nagy előnye a kézikönyvnek háromnyelvűsége (magyar, angol, német), így az idegen nyelvű gyűjtők tájékozódását is megkönnyíti.

További nagy előnye a Térfi és Müller katalógusokkal szemben az új kézikönyvnek, hogy a legújabb kutatások eredményeként – nemzetközi együttműködő segítséget is igénybe véve – mintegy 40%-kal több bélyegzést ismertet. Nem lebecsülendő még az a különbség sem, amely a kötet árában jut kifejezésre. Egy reprint Müller közel négyezer forint, míg az új kézikönyv ára csak hatszáz forint lesz.

A kézikönyv megrendelhető a Mabéosz központjában vagy a területi irodáknál.

Surányi László

A csehszlovák postabélyegek kézikönyve

Alois Dušek és szerzőtársai *„Specializovaná příručka pro sběratele československých postovních známek"* (szakkatalógus – kézikönyv – a csehszlovák postabélyegek gyűjtői részére) – című munkája a NADAS kiadó gondozásában jelent meg (Prága, 1988). A könyvet a Csehszlovák Bélyeggyűjtők Szövetsége adta ki. Az 546 oldalas nagyalakú könyv ára 135 csehszlovák korona.

A könyv néhány héttel a tavalyi *Prága 88* bélyeg-világkiállítás előtt került forgalomba, mintegy a *Prága 78* kiállítás idejére megjelentetett katalógus korszerűsítéseként, folytatásaként.

Az új kiadvány tartalmazza azokat a szükséges információkat, amelyek az 1918–1939 és az 1945–1985 közötti csehszlovák postai értékcikkek (bélyegek, díjjegyesek) specializált gyűjtéséhez szükségesek. A postabélyegek pontrendszerben történő értékelése három rovatot tartalmaz: a használatlan, illetve a használt bélyegre, és a levélen felhasznált bélyegre vonatkozó pontértékeket. A pontozás nem különbözteti meg a levélen vagy szállítólevélen, ill. más okmányon való használatot (a Surányi–Visnyovszki szerkesztőpáros hasonló magyar kézikönyve ilyen tekintetben többet ad). Előnye a kiadványnak, hogy önálló fejezetben foglalkozik a díjjegyesekkel (a csehszlovák posta díjjegyes kiadványaival). Természetesen itt két értékelőoszlop van: az egyik a használatlan, a másik a használt díjjegyesre értendő. Ez utóbbi nem veszi tekintetbe az esetleges kiegészítő bélyeget.

A katalógus nélkülözhetetlen a csehszlovák bélyegek és díjjegyesek szakszerű gyűjtéséhez. A kiadvány értékéről tanúskodik a Prága 88 kiállításon elnyert vermeil (aranyozott ezüst) érem és az azóta szerzett további elismerések. A mű hiányosságai a gyorsan sokasodó és még nem kellően feldolgozott új ismeretanyagból erednek, amelyeket a kéziratba a szerzők nem tudták beépíteni.

A magyar gyűjtők számára nagy jelentőséggel bír az a fejezet, amely a korábbi osztrák, illetve magyar postaigazgatás értékcikkeinek használatát ismerteti. A csehszlovák postaigazgatás ezeket ideiglenesen átvette és az új csehszlovák értékcikkek előállításáig használatukat engedélyezte. Bélyegek tekintetében ez az időszak 1918. október 28. és december 18. között értelmezendő, a díjjegyesek ennél tovább, 1919. október 4-ig maradtak felhasználhatók. Ez a terület rendkívül érdekes, és sok lehetőséget ad a két ország gyűjtőinek a közös, egymást segítő kutatásokra is.

Meg kell még jegyezni, hogy a könyv végén a postai díjakról is tájékoztatást kap a gyűjtő, és külön fejezet foglalkozik az aerofilatéliával, az első repülések ismertetésével.

Ing. Jozef Tekel
Thälmannova 14 831 03 Bratislava

Megjegyzések az 1918. évi kiadású REPÜLŐ POSTA bélyegek témaköréhez

TOMÁŠ MOROVICS (CSEHSZLOVÁKIA)

Bevezető

A maga módján minden felülnyomott bélyegkiadás problematikus. Ez érvényes a „Repülő posta" felülnyomású bélyegekre is. Máig sem sikerült még e kiadás minden problémáját véglegesen megoldani és a gyűjtők számára úgy összefoglalni, hogy minden vitás kérdés megfelelően tisztázott legyen. Talán ezért is találkozhatunk bélyegkiállításokon e bélyegek hamisítványaival még kiemelkedő gyűjtők gyűjteményeiben is. Ez indított arra, hogy néhány olyan problémát tárgyaljak, amelyekről az a véleményem, hogy a további kutatások során fokozott figyelmet kell rájuk fordítani.

A bélyegek felülnyomata és fogazása

A felülnyomat ismerete a „repülő posta" bélyegeknél elsőrendű fontosságú. Ez a kérdés a mai napig sem kellően tisztázott. Azt sem tudjuk pontosan, hogy hogyan készültek a nyomólemezek. Az irodalomban e téma tanulmányi feldolgozása hiányzik, elmondhatjuk tehát, hogy a felülnyomás tipológiáját ez ideig nem ismerjük kellően. Miért beszélek tipológiáról? Az első pillantásra a felülnyomat azonosnak tűnik valamennyi bélyegen, ám alaposabb vizsgálat esetén a felülnyomat egyes betűi helyzetében kisebb eltérések fedezhetők fel (a „KÖZTÁRSASÁG" felülnyomatú bélyegekhez hasonlóan). A jövő szempontjából tehát elengedhetetlen, hogy a megőrzött nyomdaívanyagot részletesebben vizsgáljuk és az eredményt a szaksajtóban közzétegyük. Ez elsősorban a magyar gyűjtőkre vár (illetve a Bélyegmúzeumra – a szerk.).

Ami a hamisítványokat illeti, ezek regisztrálása és azonosítása is szükséges lenne. Találkoztam olyan esettel, amikor a gyűjtő két hamis felülnyomatú bélyeget hasonlított össze és arra a következtetésre jutott, hogy az egyik közülük valódi!

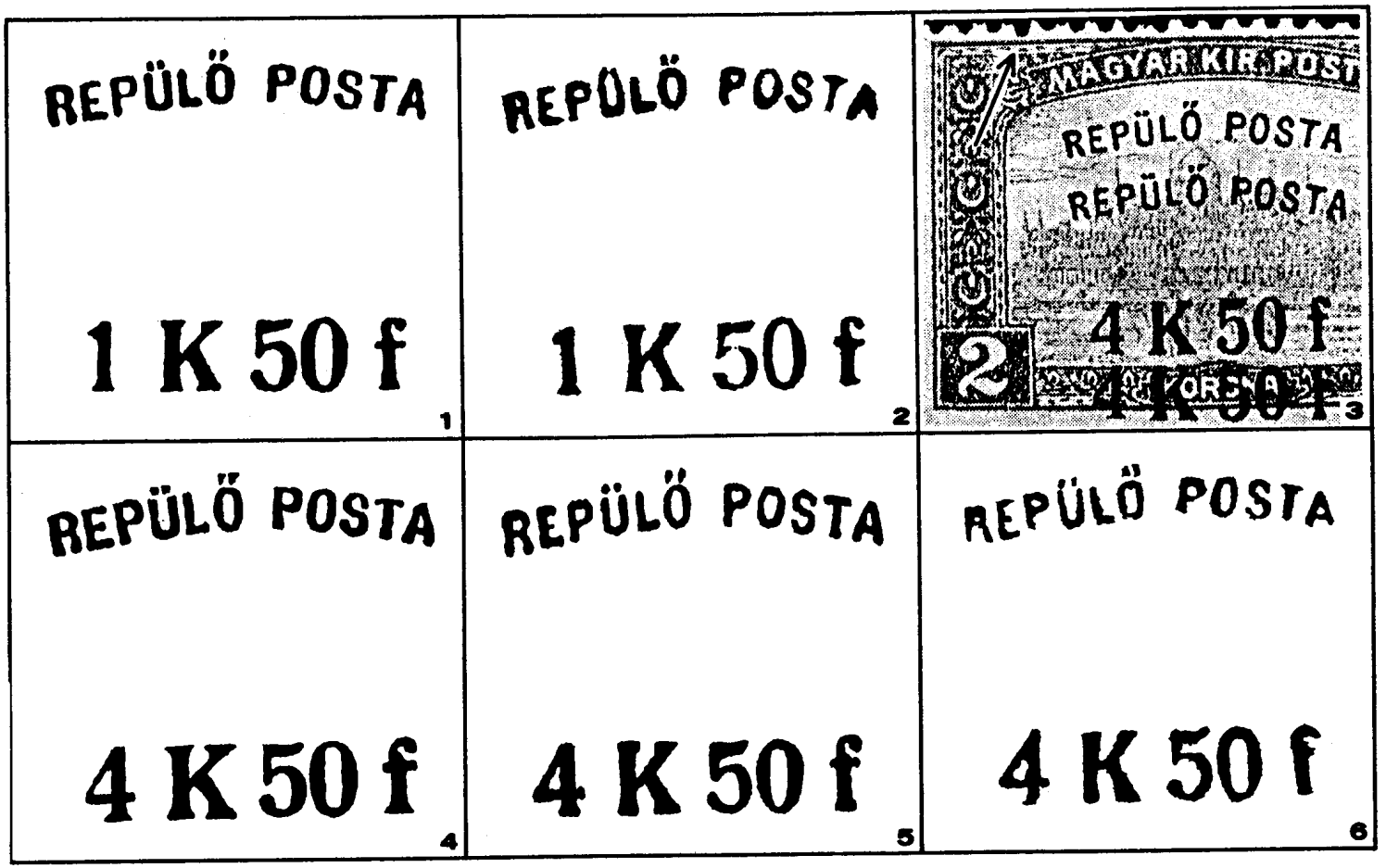
A fenti megfontolásból adom közre azon hamisított felülnyomatok képeit, amelyeket ez ideig megismertem. Az *1. ábrán* az 1 K 50 f-es érték valódi felülnyomata látható, míg a *2. ábrán* egy hamisítvány, amelyen az egyes betűknél és számjegyeknél egész sor eltérést lehet észrevenni. A hamis felülnyomat színe téglavörös. A 4 K 50 f-es érték eredeti felülnyomata a *4. ábrán* látható, míg az *5. ábrán* egy hamis felülnyomat. A *6. ábrán* egy másik hamisítványt mutatok be, amelyre primitív kivitelezése jellemző, egész sor tökéletlenséget találunk rajta.

A felülnyomat színe sötétkék.

A *3. ábrán* látható a 4 K 50 f-es érték kettős felülnyomata, amelyről *Nagy Ferenc* a következőképpen ír a Philatelica 89/1 számában(1): „...ismerek egy kettős felülnyomattal ellátott 4 K 50 f-es bélyeget is, amelyről a szakirodalom nem tesz említést. Igazán sem valódiságáról, sem hamis voltáról nem vagyok meggyőződve.

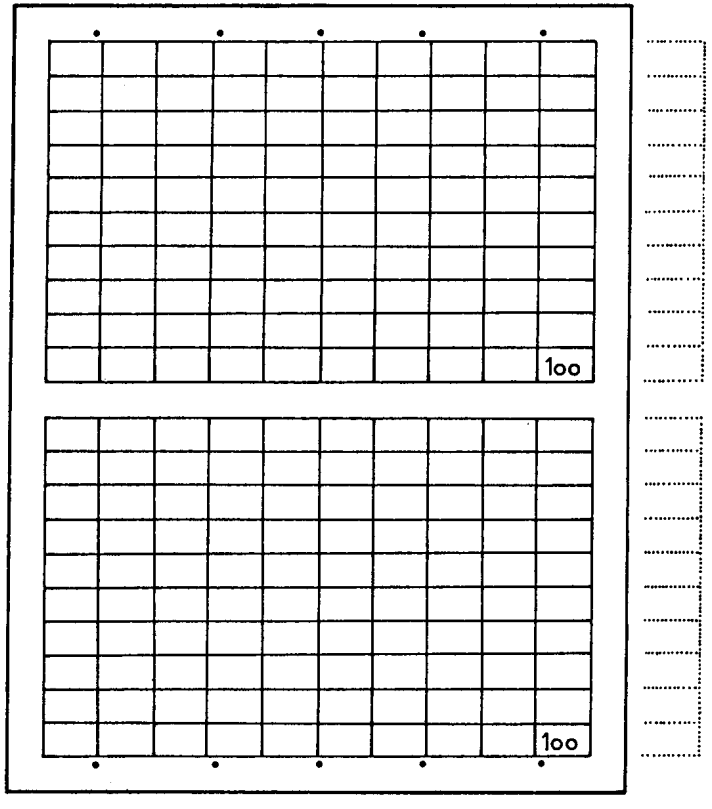
A felülnyomat méretei nem utalnak hamisítványra, a betűformák azonban alapos szemrevételezés után kételyt ébresztenek."

Ha figyelmesebben megnézzük a *3. ábrát,* észrevehetjük, hogy a felső sorban a fogazat lyukai egyenetlenek. Magától értetődő, hogy a foglyukak képe olyan fogazótűktől származik, amelyek a fogazógép tartójában ebben az állásban voltak

1–6. ábra

rögzítve. A *7. ábrán* a *Parlamentes* bélyegek nyomóformája látható a fogazás bejelölésével. A fogazás az ún. „fekvő fésű"-vel készült, jobbról balfelé haladva. Amennyiben lehetőség van ezen érték ívanyagának tanulmányozására, a fogazótűk elhajlásának ismeretében megállapítható, hogy ezek a bélyegek az ív melyik vízszintes sorából származnak. Ha már kialakult a tipológia, akkor a típusok megoszlása a nyomólemezen és a megfelelő harmadlagos lemezhibák bizonyára megbízhatóan megállapíthatók lesznek, egyúttal az is, hogy eredeti bélyegről vagy hamisítványról van-e szó.

7. ábra

8. ábra

9. ábra

Ebben az összefüggésben kell említést tenni az 1 K 50 f-es érték fordított felülnyomatáról is. Ennél ugyanis szintén nem eldöntött, hogy eredeti bélyegről, vagy hamisítványról beszélhetünk-e. Ennek ellenére már kimutatták a fordított felülnyomat néhány nyilvánvaló hamisítványát. Ha netalán bizonyítást nyerne, hogy a fordított felülnyomatok hamisítványok, az a különös helyzet áll elő, hogy az előbbi esetekben a gyűjtők kárára hamisítottak egy hamisítványt.

A felülnyomatok tipológiai területén tehát mindmáig nem látunk tisztán. Jó támpontot ad addig is a fogazatlan bélyegekkel való összehasonlítás *(8. ábra)*, amelyeket – ismereteim szerint – nem hamisítottak, hiszen a felülnyomat nélküli fogazatlan bélyegek beszerzése nehéz lett volna (ha egyáltalán fellelhetők ilyenek).

A *9. ábrán* eltolódott felülnyomatra mutatunk példát. Ezzel a kisebb előállítási hibával a szélső értékeknél lehet találkozni. Természetesen eredeti bélyegekről van szó. A *10. ábra* a foglyukak eltolódását mutatja a vízszintes sorban, amely a fogazófésű két ütése következtében állt elő. Ez a „fekvő fésű" tipikus jegyeinek egyike.

10. ábra

Bélyegzések

A bélyegzésekről igen alaposan tájékoztat például *dr. Bisek* cikksorozata (4). Úgy gondolom, nem árt az ügynek, ha röviden említést teszek erről a területről is.

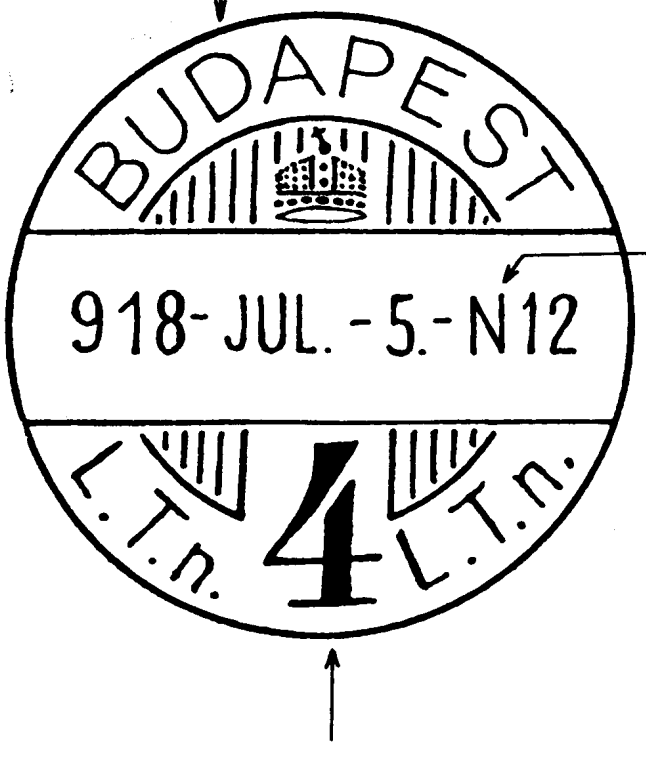
A budapesti Főposta (Budapest 4) a légi küldemények lebélyegzésére LTl (július 4.), LTn (júl. 5.) és LLz (július 6–23.) betűjelű bélyegzőket használt. Július 16-tól ezen felül használatba vette a „REPÜLŐ POSTA – IND." szövegű bélyegzőt is, de ezzel a bélyegzéssel kizárólag a küldeményekre ragasztott repülő-bélyegeket látták el, a többi forgalmi bélyeget az LLz jelű bélyegzővel kezelték. Itt is van azonban kivétel, így az a július 16-án – a bélyegző alkalmazásának első napján – feladott levél, amelyen valamennyi bélyeget ezzel a bélyegzővel érvénytelenítettek. Az említett küldemény *A magyar bélyegek kézikönyve* (5) 215. oldalán is látható.

A fentieken kívül ismert még egy LFe betűs, július 4-ről. *Nagy Ferenc* említi (1), hogy ilyen bélyegzéssel ez ideig csak két légi küldeményt volt lehetősége látni. E bélyegző használatának kérdése ma még mindig nem teljesen tisztázott. *Dr. Bisek* (4) feltételezi, hogy az első napon a légi küldemények kezelésében másik felvevőablak is besegített, s ez használta ezt a bélyegzőt. Ezzel szemben Nagy F. azt állítja, hogy e kérdés tisztázását Dr. Weinert (a *Donaupost* szerkesztője) személyével összefüggésben kell keresni. Feltételezhető ugyanis, hogy Weinertnek kereskedelmi partnere volt Budapesten, aki nagyobb mennyiségű levelezőlapot adott fel, amelyeket azonban nem a felvevő ablaknál kezeltek, hanem egy ismerős postatisztviselő segítségével. Weinert ezt egyébként maga is megerősíti, amikor cikkében (6) leírja, hogy olvasói számára beszerzett 50 levelezőlapot az első járatból, amelyeket Melanie Siebert asszony címére adtak fel. A cikkben egyebek mellett Weinert visszautasítja azt a korabeli sajtó által publikált komolytalan hírt, amely szerint ezekből a levelezőlapokból 600 db-ot adtak postára és azok túl voltak bérmentesítve. Ezen állítások egyike sem igaz. Ez a cikk alapjában megfelel dr. Bisek adatainak. Tehát minden LFe bélyegzésű küldemény Siebert asszony címére feladott levelezőlap kellene legyen. Nagy F. azonban felmutat egy ezzel a bélyegzővel kezelt ajánlott levelet is, de más címzettel, ami alátámasztani látszik dr. Bisek feltételezését. Igen nagy valószínűséggel a sorrendben a harmadik ajánlott levélről van szó, amelyeket ezzel a járattal továbbítottak. Ez egy nagyon különleges, ritka küldemény. Jóllehet az LFe bélyegzésről jelenleg nem tudunk mindent, mégis azt lehet mondani, hogy olyan filatelista motivációjú küldemények lebélyegzésénél használták, amelyeket (nézetem szerint) még a légi küldemények hivatalos felvételének megkezdése előtt adtak fel. Az említett ajánlott levél ragjegye 4003/r jelzésű. A többi ajánlott küldeményen is ilyen ragjegyek vannak, tehát valószínűleg ugyanattól a postaablaktól származnak. Az eltérő bélyegzés a műszakváltással is összefügghet, hiszen a bélyegzőket – amikor azok nem voltak használatban – a „kasszában" őrizték. Az LFe jelzésű bélyegzővel kezelt küldeményeket valószínűleg július 3-án délelőtt adták fel, mivel délután 17 órától kezdték hivatalosan a küldemények felvételét. (A bélyegzőket már július 3-án átállították a július 4-i dátumra.) Szerintem a 17 óra után feladott küldeményeken van az LTl jelű bélyegzés. A teljes igazságot talán sosem fogjuk megismerni, dacára a számos kutatói munkának, amit a gyűjtők e bélyegző titkának felderítésére fordítottak. Olyan kérdés ez, ami már több mint 70 éves, s az elsőnapi bizonylatok száma nagyon kevés.

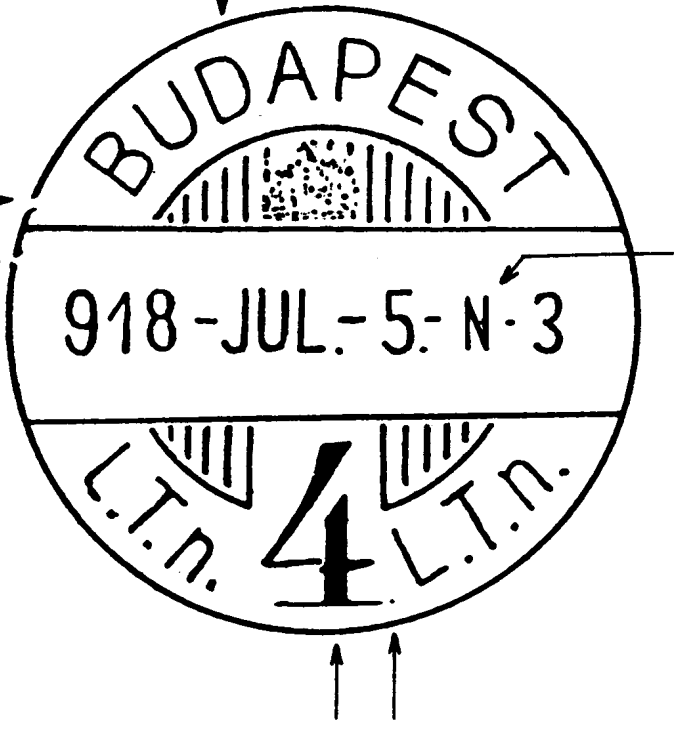
Ami a július 6–23. között feladott küldeményeket illeti, ezeken csak az LLz jelű bélyegzést találjuk, tekintet nélkül a „műszakváltásra". Július 16-tól használták a „REPÜLŐ POSTA – IND." bélyegzőt, csak a felülnyomott bélyegeken.

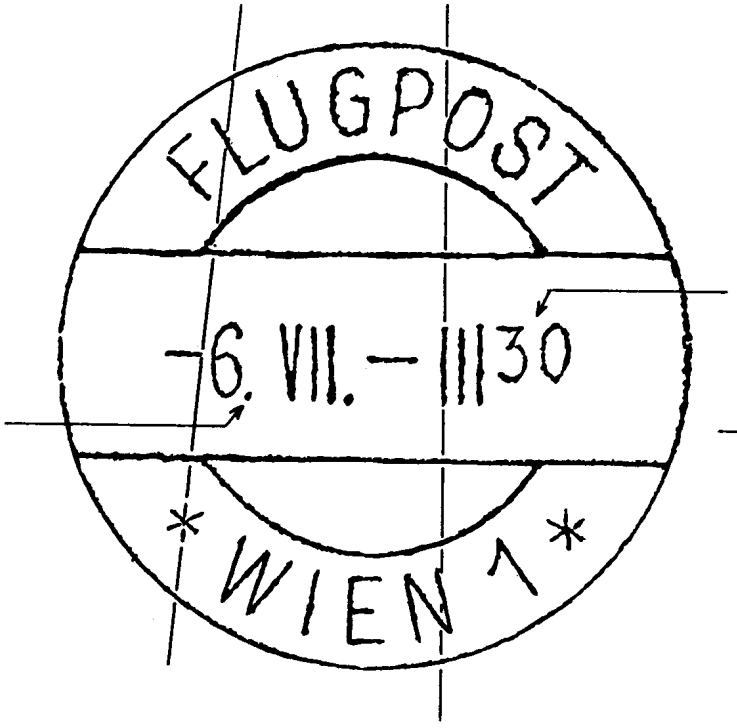
Szólni érdemes az LFa megkülönböztető betűjelű bélyegzőről is. Nagy F. bemutat egy olyan levelet, amelyen valódi bélyegek vannak, de utólag bélyegezték le ezzel a bélyegzővel. Ez esetben részleges hamisítványról – levélhamisítványról – van szó. A csehszlovákiai gyűjtő számára érdekes az, hogy ezen a levélen *prágai cím* olvasható, s nem kizárt, hogy hasonló küldemények nagyobb számban fordulnak elő ott is. A bélyegzések hamisítását tekintve is van még tennivaló. Az LTn feladási bélyegző hamisításáról már írtam korábbi csehszlovákiai publikációimban. A teljesség kedvéért itt közlöm ezen bélyegzések ábráit is. A *11. ábrán* látható a valódi bélyegzés. Felhívom a figyelmet a D és N betűk jellegzetességeire, valamint a 4-es számra. A *12. ábrán* bemutatott hamis bélyegző eltérései itt a leglényegesebbek (ezeket nyilakkal jelöltem). Eltérés látható a koronánál is, amelynek rajza a hamisítványon nem tiszta. Mint a később bemutatandó bécsi ér-

11. ábra

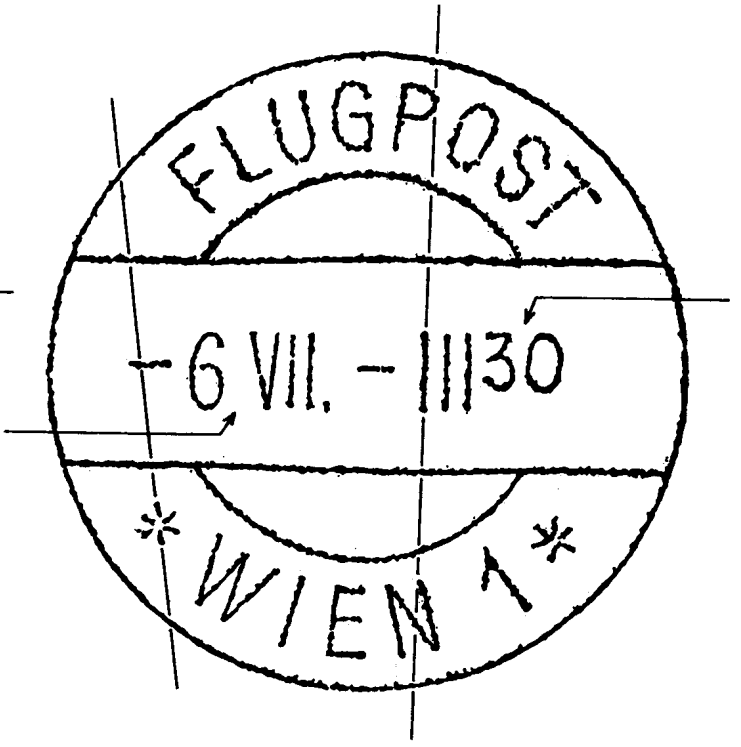

12. ábra

13. ábra

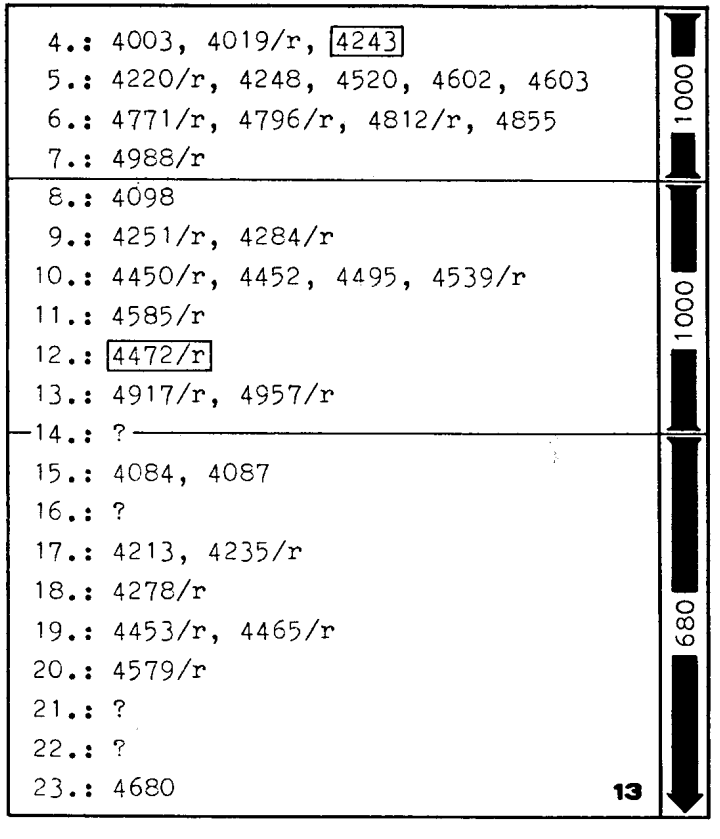
14. ábra

kezési bélyegző hamisítványánál, itt is megkülönböztető jegy a szilárdan beállított – rögzített – adat a keltezés hídjában. Az LTn jelű bélyegzéshamisítványokat eddig kék és fekete színben láttam. Ismertek azonban az érkezési bélyegzések hamisítványai is. A szakírók ezekre általában felhívják a figyelmet, de bemutatásuk nem mindig szerencsés. *Zampach* cikke (7) bemutatja a WIEN 1 bélyegzés hamisítványát július 7-i kelettel, továbbá a KRAKOW bélyegzést július 12-i kelettel. Sajnos a reprodukciók igen kicsik, ez megnehezíti az összehasonlítást. A *14. ábrán* bemutatok egy újabb „leletet" (az eredeti bélyegzés a *13. ábrán* látható), a FLUGPOST WIEN bélyegzés július 6-i dátumot mutató hamisítványát. Az eredeti bélyegzésen a bal oldali csillagocska tengelye az L betű közepéből indul, a III számjegy bal oldali harántvonalának tengelye átmetszi az O betű bal szélét. A bélyegzőfesték színe ibolya-fekete. A hamisítványnál a bal oldali csillagocska tengelye meghosszabbítva elhalad a Flugpost felirat mellett, a III számjegy bal oldali harántvonalának tengelye pedig a P betű jobb oldali részét érinti. A hamis bélyegzés színe világos ibolya. Természetesen a betűk rajzában egész sor egyéb eltérés is észlelhető, hasonlóan a számjegyekében is. Különösen a 30-as szám mutat jelentős eltérést.

Az ajánlási ragjegyek

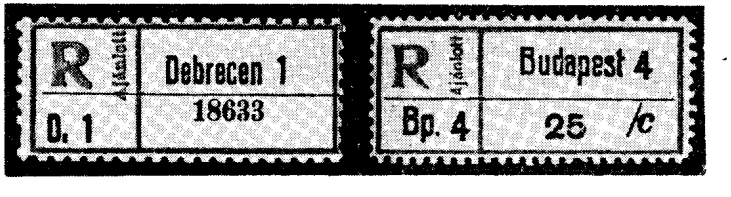
Mivel a küldemények valódiságának megítélésénél segítségünkre lehetnek az ajánlási ragjegyek is, megérdemlik a fokozott figyelmet. Nagy Ferenc cikkében (1) a ragjegyek több éves tanulmányozása alapján összeállította ezen ragjegyek számozási táblázatát *(15. ábra)*. Érthetően csak azokat az anyagokat tudta ide besorolni, amelyekkel találkozott. Ezzel ajtót nyitott más gyűjtőknek is. Azzal a következtetésével, hogy a bemutatott áttekintésből nem lehet semmiféle összefüggést levonni, nem teljesen értek egyet. Az összefoglaló táblázatban kétféle ragjegy szerepel: a csupán számjegyes és a számjegy/r betűs. Ez azt jelentené, hogy kétféle ragjegyet használtak, amelyeket felváltva szakítottak ki a különböző ragjegy-ívekből. Ez nem valószínű, sőt az is megfigyelhető, hogy az első, a kimutatásban szereplő ragjegyszám a 4003-as, ugyanakkor a cikk *12/b ábráján* 4003/r ragjegy látható. Én magam ez ideig nem láttam olyan küldeményt, amelyen az R-ragjegy r betű nélküli lett volna. Arra a következtetésre jutottam, hogy minden ragjegy r betűs, de a kimutatás összeállításánál a források csak a számjegyre szorítkoztak.

15. ábra

A táblázatban első látásra valóban nem lehet mélyebb összefüggéseket találni. Fordítsuk figyelmünket azonban a ragjegyek előállítására. Azokat nem állami, hanem magánnyomda készítette, természetesen a postaigazgatóság megrendelése alapján. Első menetben piros színnel a keretet nyomták, valamint az R betűt és az „Ajánlott" szót, majd ezt követően nyomták a ragjegy alsó részébe a számjegyet. A megrendeléstől függően pótlólag nyomtatták rá a ragjegyekre a postahivatal jelzését. A nyomdai ív 200 (4x50) ragjegyet tartalmazott. A ragjegyek sorszámai 1-től 1000-ig, a nagyobb hivatalok esetében 20000-ig nőttek *(16. ábra)*. A ragjegyek eléggé eltérnek a betűtípusokban, betűnagyságban, színben, fogazásban. A nagyobb postahivatalokban a különböző felvevőhelyek (ablakok) megkülönböztetését úgy lehetett végrehajtani, hogy az egyik ablaknál régebbi szállítmányból használták fel a ragjegyeket, a másiknál az újabból. A másik megkülönböztetési mód a betűjelzések alkalmazása volt *(17. ábra)*. Tipikus alkalmazási helye ennek a budapesti 4-es hivatal, a Főposta.

16. ábra *17. ábra*

Valószínű, hogy a négyjegyű számok mellett alkalmazott dőlt törtvonal és r betű a „repülő" jelentést hordozza. Az így jelölt ragjegyeket a készlet kimerüléséig használták, a repülő posta megszűnése után is [lásd Flóderer István munkáját (8)]. Abban az esetben, amikor a négyjegyű szám első számjegye változatlan, és csupán három számjegy változik, ezres számvariáns érhető el, ezután ismét nulláról kell kezdeni a számozást. Vessünk egy pillantást a ragjegyszámok táblázatára. A számok július 7-ig növekvőek, majd július 8. után ismét visszaesnek. Ebből arra következtethetünk, hogy az első ezer ragjegy július 7. és 8. között fogyott el, és újabb ezres ragjegy használatát kellett elkezdeni. A második ezer darab ragjegy július 13. és 15. között fogyott el, ettől kezdve már a harmadik ezres készletből használták a ragjegyeket, amely azonban már nem fogyott ki a repülő posta üzemelésének befejezéséig. Az utolsó számjegy, amit Nagy F. a táblázatba felvett, a 4680-as. Ez azt jelenti, hogy *legkevesebb 2680 ajánlott küldeményt továbbítottak* (1000+1000+680). A feladott küldemények kimutatásában (1, 9) az áll, hogy az ajánlott küldemények száma 2507 db volt. Nem tudom, hogy ez a szám pontos-e, minthogy például az első napon (július 4-én) a kimutatásban egyetlen ajánlott levél sem szerepel, ezzel szemben a ragjegyek táblázatában erről a napról is ismertek ajánlott levelek. Az ajánlott küldemények száma tehát korrekcióra szorul, mert a ragjegyszámok alapján legalább 2680-at vettek fel.

A ragjegyek táblázatát két adattal egészítettem ki, éspedig a július 5-i 4220/r és a július 13-i 4917/r jelzésűvel.

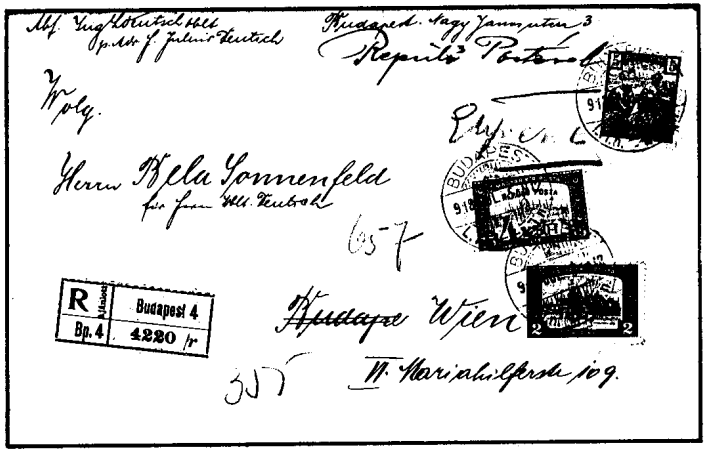
A felsorolásban két olyan ragjegyszám található, amely nem illik az elméletembe. Egyik a július 4-i 4243-as ragjegy, ugyanis nem tartom valószínűnek, hogy már az első napon több mint 200 ajánlott küldeményt vettek volna fel, amelyek nem szerepelnek a küldemények táblázataiban (1, 9). Ha létezne ilyen ragszámú küldemény, akkor nem illene a listába az én 4220/r ragjegyem. Nem „ül" továbbá a július 12-i 4472/r jelű ragjegy sem. Elméletem szerint azon a napon a ragjegyszámoknak a 4586 és 4916 közötti számmezőben kellene mozogniuk. Érdemes lenne ezért figyelmet fordítani ezekre a küldeményekre (4243, 4472), hogy magyarázatot keressünk a jelenségre. Ettől eltekintve Nagy Ferenc táblázata jelentősen hozzájárul a kutatási eredményekhez és a jövőben törekednünk kell annak minél teljesebbé tételére.

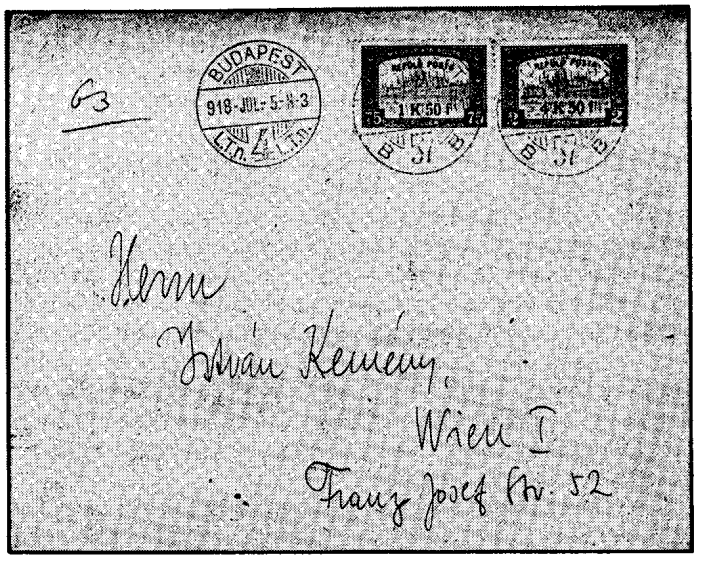
A küldemények

Minthogy a teljes küldemények a legattraktívabb anyagok, amit ez a kiadás képviselni tud, röviden megismétlem a legfontosabb jegyeket, amelyeket a valódi küldeményeknek viselniük kell. A díjszabásokat (1) és (4) jól összefoglalják. A díjakat minden esetben ennek megfelelően, REPÜLŐ POSTA felülnyomatú és forgalmi bélyegekkel kellett leróni. A küldeményen fel kellett tüntetni a címzett mellett a feladót is, és a küldeményre rá kellett írni a „Repülő posta" szöveget is. A bélyegek érvénytelenítése a korábban ismertetett bélyegzőkkel történt, ami pontosan azonosítható. Minden küldeményen találunk ráírt számokat, ezek a díjösszeget és a küldemény sorszámát jelzik. A *18. ábrán* a 355 a díjösszeg (fillérben), a 657 pedig a küldemény sorszáma. Az érkezési bélyegzés a küldemények hátoldalán található. Az ajánlási ragjegyek szerepét részletesen tárgyaltuk.

A fentiek ismeretében az olyan primitív hamisítványokat, mint például a *19. ábrán* bemutatott levelet, igen könnyen lehet azonosítani (túlbérmentesített, bélyegzése Budapest 57, az LTn bélyegzőt a bélyegek mellé nyomták, *de ez is hamis;* hiányzik róla a feladó, a „Repülő posta" felirat és

18. ábra

19. ábra

nincs rajta a szállítási díj összege sem, az érkezési bélyegzés – hátul – pedig ugyancsak hamis). Vannak azonban sokkal tökéletesebb „termékek", amelyeken már nem ilyen egyértelműek a hamisítványra utaló jelek. Ezért kell ennek a rendkívül érdekes kiadásnak valamennyi aspektusával megismerkedni, hogy minden esetben egyértelműen megkülönböztethessük az értékest az értéktelentől.

Zárszó

E kiadás még számos megoldatlan kérdést vet fel. Megválaszolásukra egyesíteni kell e szakterület érdekeltjeit – a lehető legnagyobb számban –, egyesíteni kell az erőket, hogy eltüntethessük a fehér foltokat. Erőfeszítéseinket a közeljövőben az alábbi feladatokra kell összpontosítani:

- a meglévő ívanyag tanulmányozására, a tipológia kialakítására;
- valamennyi felülnyomat- és bélyegzéshamisítvány nyilvántartására;
- az ajánlási ragjegyek jegyzékének kiegészítésére;
- a tanulmányi munka eredményeinek közlésére a szaksajtóban.

Kérem az olvasókat, hogy adataik közlésével, kutatómunkájukkal kapcsolódjanak be ebbe a tevékenységbe, hiszen kis mértékű segítség is hasznos hozzájárulás mindannyiunk látókörének bővüléséhez e rendkívül érdekes kiadást illetően.
(Fordította: Dr. Sóky Dezső)

Tomáš Morovics
U. Stadionu 957
664 34 KURIM
CSSR

Felhasznált irodalom:

(1) *Nagy Ferenc:* Az 1918. évi „Repülő posta" előzményei és története – II. rész (Philatelica 88/2)
(2) *Morovics T.:* Uherské známky s přetiskem Köztársaság (Filatelie 89/1, 17–19. old.)
(A „Köztársaság" felülnyomású magyar bélyegek)
(3) *Morovics T.:* Padělek uherské letecké známky (Filatelie 88/19, 587–588. old.)
(Magyar repülő bélyeg hamisítvány)
(4) *Dr. Bisek J.:* Uherska letecká pošta 1918 (filatelie 79/2, 42–44. és Filatelie 79/3, 78–79.)
(Az 1918. évi magyar repülő posta)
(5) *Surányi L.–Visnyovszki G.:* A magyar bélyegek kézikönyve (Gondolat, 1986, 214–215.)
(6) *Dr. Weinert V.:* Die ungarische Flugpost (Donau-Post 18/8, 253–259.)
(7) *Zampach S.:* Padělky razítek Flugpost Wien 1 (Filatelie 81/17, 532–533.)
(A Flugpost Wien 1 bélyegzőinek hamisítványai)
(8) *Dr. Flóderer I.:* Magyarország ajánlási ragjegyei 1890–1977 (Budapest, Mabéosz kiadás, 1981)
(9) *Kostyán Á.:* Az 1918. évi Repülő posta sorozat (A Magyar Bélyegek Monográfiája IV. 245–251.)

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

A kubini felezések – Újabb adatok

A Philatelica 80/2-es számában megjelent tanulmányomban ismertettem az 1873-ban és 1874-ben Kubinban készült, felezett 2 krajcárossal végzett szükség-bérmentesítést.

A cikkben levezettem, hogy feltehetően hány felezés készülhetett, de sajnos a 15. oldalon nyomdahiba következtében lemaradtak az eredetileg összefüggő felezett bélyegekre utaló jelölések. Ezeket az alábbiakban pótolom néhány további kiegészítéssel.

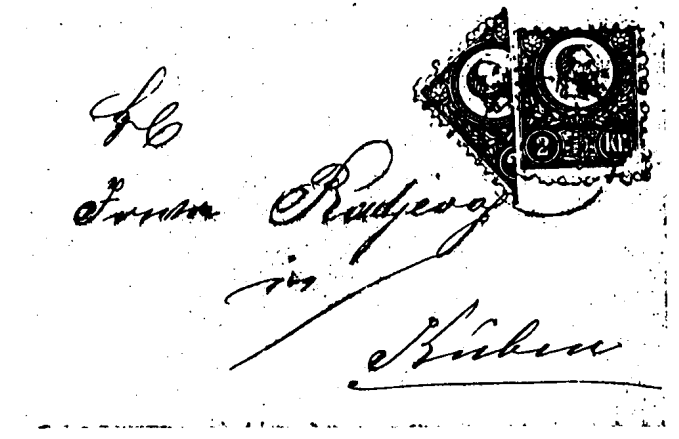
Korábbi feltevésem a hiányzó levelek címzettjeiről helyesnek bizonyult. Öt évvel ezelőtt előkerült a 27. sz. levél *(1. ábra)*, a közelmúltban pedig a 28. sz. levél *(2. ábra)*. Az előző, amelyen a teljes 2 krajcáros mellett egy ollóval felezett bélyeg van, 1874. szept. 5-i bélyegzésű, az utóbbi, amelyen a bélyeg felezése tépéssel történt, 1873. szept. 30-i bélyegzésű.

Ezek alapján a fent említett táblázat helyett az alábbiakban közlöm az eddig talált és eredetileg összefüggő teljes bélyegek felezésével végzett bérmentesítéseket. Zárójelben közlöm a vágottaknál az illetőnek egy évvel korábban írt (címzett) levél számát:

Tépéssel felezettek	*Vágással felezettek*
5+20	2(?)+10(28)
12+26	9(3)+13(?)
21+24	1(?)
4+28	27(11)
3	
8	
11	

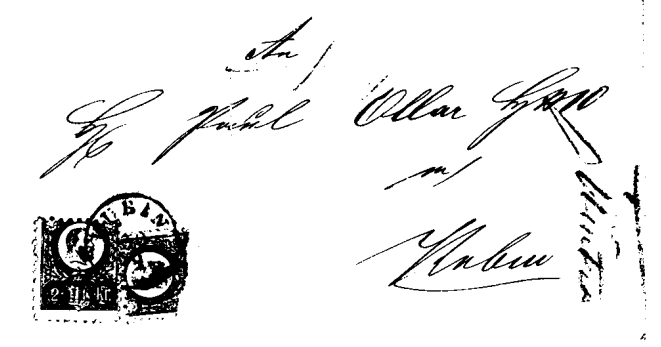
A táblázatból kitűnik, hogy a 2., 13. és 1. sz. levelek címzettjeinek 1873-ban küldött levelek még hiányoznak, és ugyancsak hiányzik két vágással felezett levél, amelyeknek címzettjei a tépéssel felezettek között keresendők.

Különös érdekességre tart számot az ugyancsak most előkerült 29. sz. levél *(3. ábra)*, mert ezt a levelet az ügyvéd egy más ügyben három nappal a tépéssel felezettek után adta postára. Ezt a levelet már szabályosan 3 krajcáros bélyeggel bérmentesítették, mert akkorra már megérkezett a hivatalhoz a postaigazgatóságtól az októberi bélyegellátmány.

1. ábra A 27. sz. levél vágással felezett bélyeggel, 5/9 keltezéssel

2. ábra A 28. sz. levél tépéssel felezett bélyeggel, 30/9 keltezéssel

Néhány további kiigazítás:

A 17. sz. levél szövegében a címzett nem Josa, hanem Katha. Véleményem szerint a 7. sz. levél is neki lett írva a Kozáry ügyben.

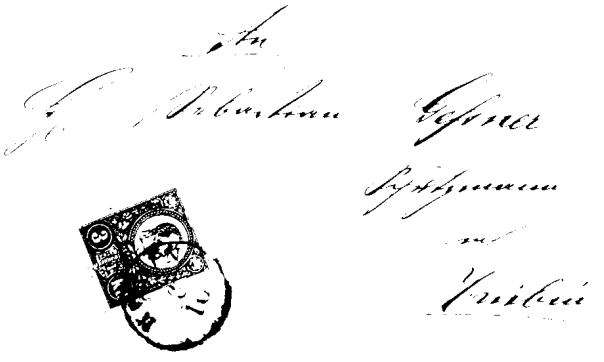
Kérem az eredeti tanulmányban a következő téves adatokat helyesbíteni:

– a 12. oldalon a vámlat súlya 17,5 grammról 16,6 grammra javítandó;

– a 13. oldalon az 1. hasáb 2. bekezdésében a „valódi" szó „vádlói"-ra javítandó.

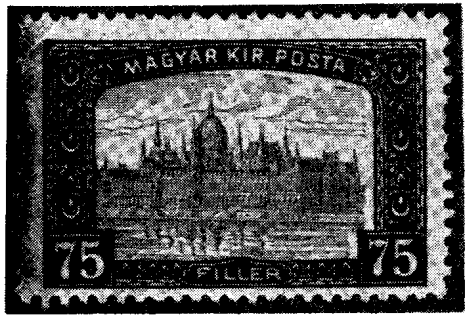
Végül megköszönöm G. S. Ryan és J. G. Clive uraknak a bemutatott levelek ábráinak rendelkezésemre bocsátásáért.

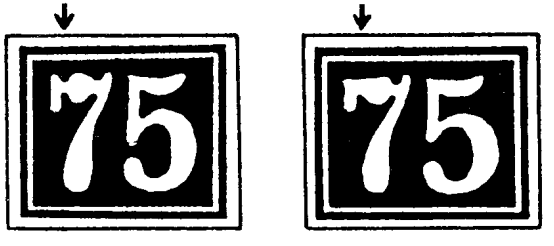
Orbán Ferenc (Dánia)

3. ábra A 29. sz. levél címoldala

A 75 filléres Parlamentes bélyeg két típusa

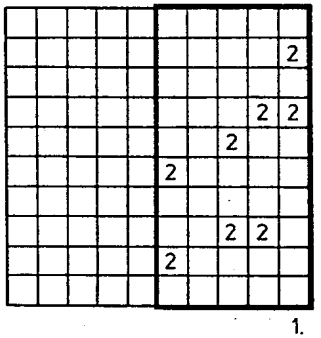

1. típus *2. típus*

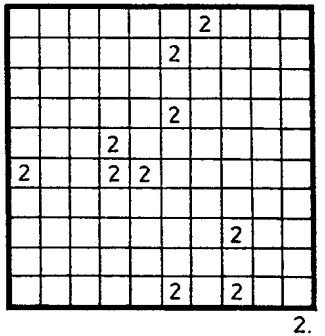
A Parlament épületét ábrázoló magyar bélyegek első ízben 1916-ban jelentek meg és az Aratós bélyegekkel együtt gazdag gyűjtési és tanulmányi anyagot nyújtanak. Ennek ellenére a gyűjtők mélyebb érdeklődésén kívül állnak. Ezt a helyzetet igazolja az a tény is, hogy ezeket a bélyegeket nem dolgozta fel részletesen a nemrég megjelent Magyar bélyegek kézikönyve, sem a Magyar Bélyegek Monográfiájának megfelelő kötete.

Az 1916. évi kibocsátás legérdekesebb bélyege a kék színű *75 filléres* bélyeg. Ennek tanulmányozása során észrevettem, hogy ennek két típusa van, amelyek a bal oldali felső értékmezőben lévő 7-es számjegy alakjában különböznek. Az első típus bélyegeinél a 7-es számjegy felső része szabályosan kiképzett, míg a másik típus bélyegeinél ez vízszintesen lemetszett. Az első típus előfordulási gyakorisága a másikhoz képest körülbelül 9 az 1-hez, ami arra a tényre mutat rá, hogy e bélyegek gyártásánál nagy valószínűség szerint tízmezős matricát használtak, amely a galvanikus úton történő reprodukcióhoz szolgált. A matrica egyik mezőjében keletkezett az a tipikus hiba, amely a másik típus jellemzőjévé vált.

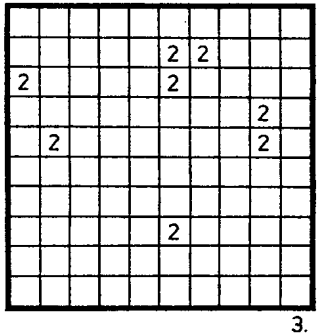
Ebből a matricából állították azután elő a tízdarabos galvánlemezt, amelyet később kisebb egységekre osztottak, sőt egyedi képdúcokra (klisékre) bontottak, s ezekből állították elő a nyomólemezt.

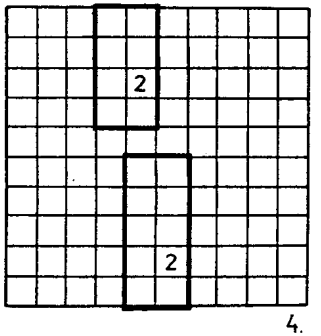
1.

2.

3.

4.

Ez ad magyarázatot arra, hogy miért nem fordulnak szabályosan elő a 2. típus bélyegei a nyomólemez összeállításában, miért helyezkednek el rendszertelenül a különböző bélyegmezőkben. A Parlament-bélyegeket olyan nyomóformával nyomták, amely két, egyenként százdarabos nyomólemezből állt, amelyek egymás alatt helyezkedtek el. Logikus következtetés, hogy több nyomólemezt kellett használni. Ez ideig nekem négy nyomólemezt sikerült részben rekonstruálni. (Itt a nyomólemezek összeállítását – NyLÖ – kell megfelelő kifejezésként használnunk, mert nem beszélhetünk kompakt nyomólemezekről.) A 2. típusú bélyegek előfordulási gyakorisága az egyes nyomólemez-összeállításokban (NyLÖ) a következő:

1. NyLÖ – a jobb féloldal ismert, a 2. típus a következő bélyegmezőkben fordul elő: 20, 39, 40, 48, 56, 78, 79, 86.
2. NyLÖ – az egész összeállítás ismert, a 2. típus a következő bélyegmezőkben fordul elő: 7, 16, 36, 44, 51, 64, 55, 78, 96, 98.
3. NyLÖ – az egész összeállítás ismert, a 2. típus a következő bélyegmezőkben fordul elő: 16, 17, 21, 26, 39, 42, 49, 76.
4. NyLÖ – csak két kisebb tömb ismert, a 2. típus a következő bélyegmezőkben fordul elő: 25, 86.

A típusok összefüggő párjai viszonylag gyakran fordulnak elő, küldeményeken azonban ritkák. Még ritkábban lehet találkozni sávokkal, ahol egymás mellett a 2. típus két bélyege van. Ezt a tanulmányt jelenleg még nem lehet lezárni, be kell fejezni az 1. és a 4. NyLÖ rekonstrukcióját. Feltételezem azonban, hogy a felhasznált nyomólemez-összeállítások (NyLÖ) több, mint négy. Erre mutatnak a feltárt lemezhibák és lemezjavítások is.

(Fordította: Dr. Sóky Dezső)

Tomáš Morovics (Csehszlovákia)

KLASSZIKUS
ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,
RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT

állandóan vásárolok

SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet

1137 BUDAPEST XIII., Katona József u. 2/e.
Telefon: 1129-350

Postai cenzúra Magyarországon – II. rész
Az I. világháború utáni időszak (folytatás)

Megszállási cenzúrák

GAZDA ISTVÁN

5. *Cenzúra a megszállt területeken*
(1918. nov.–1920. jún. 4.)

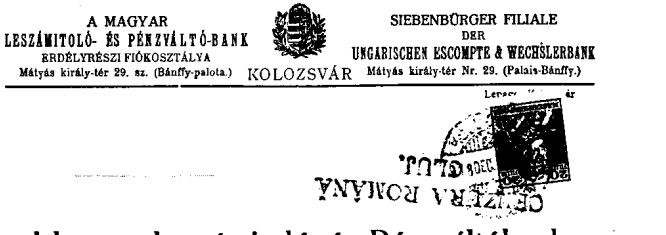
A megszállási zónákat, területeket, demarkációs vonalakat, ill. azok változásait vázlatosan a *22. ábra* mutatja be. Ez az ábra nem azt a célt szolgálja, hogy abból a megszállás terjedelme, előrehaladása, időpontjai pontosan megállapíthatók legyenek, csupán általános áttekintést céloz.

5.1 *Román megszállási cenzúrák*

A román megszállás 1918 decemberétől több fokozatban zajlott le. Néhány etap a *22. ábrá*ból is kitűnik. A megszállást követően a posta többnyire működött, bár néha teljes postazsákokat is megsemmisítettek. A levelezést a megszállók – úgy tűnik – a lehető legsürgősebben mindjárt cenzúrázták is. Erre mutat az a levél, amelyet a Kolozsvár megszállása utáni 8. napon adtak postára *(23. ábra)* és már a „CENZURA ROMANA CLUJ" bélyegzővel cenzúrázták.

A román cenzúra alapvetően két részre osztható, az *ideiglenesen megszállt* magyar területek és az *elcsatolt* területek cenzúrájára. Ez utóbbi egyébként nem ért automatikusan véget 1920. jún. 4-én, egy ideig még változatlanul folytatódott, de az már nem tartozik a magyar postatörténethez. Az ideiglenesen megszállt területek román cenzúrája (pl. Debrecen) viszont már 1920. jún. 4-e előtt érthetően megszűnt az egyes területek kiürítése függvényében.

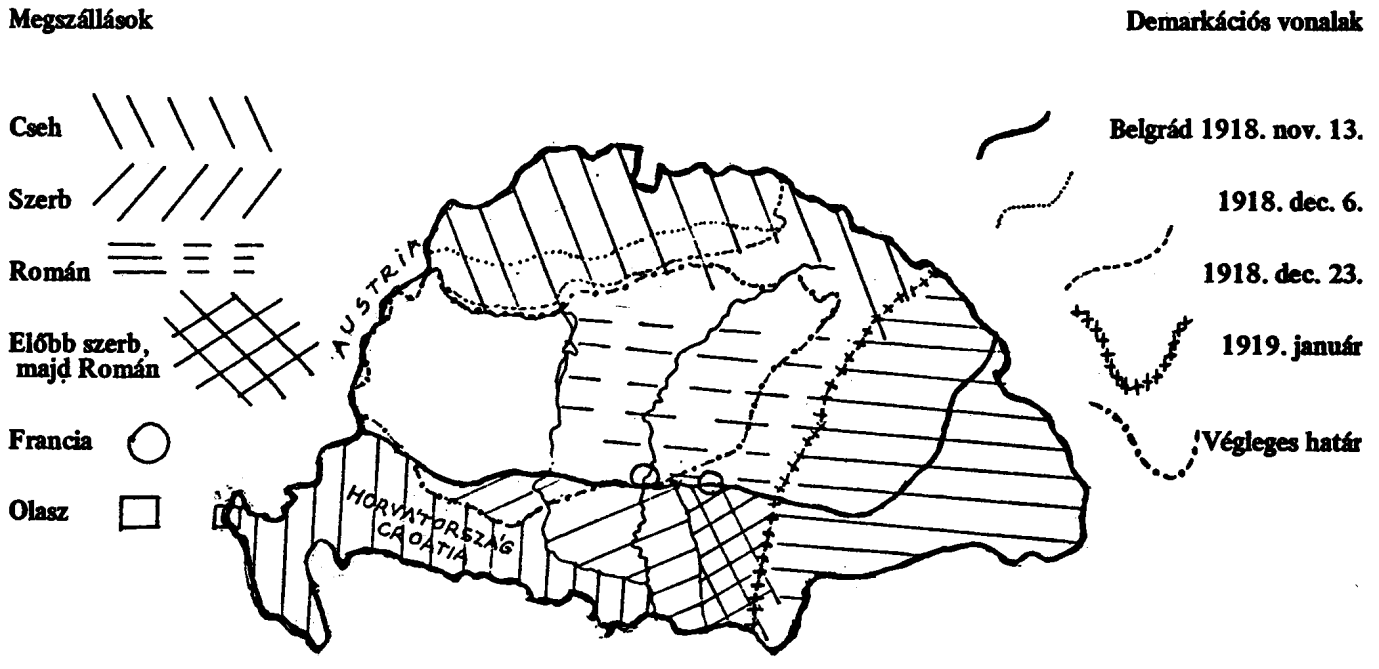
Bár kivételesen előfordul cenzúra nélküli küldemény is, úgy tűnik, hogy a Magyarországtól elcsatolt területeken, elsősorban az összes erdélyi megyeszékhelyen, de néhány nagyobb, nem megyeszékhelyi városban is, több Arad környéki kisebb helységben és néha más kisebb helyeken alkalmaztak cenzúrát. A cenzúrabélyegzőket általában feladáskor tették a

23. ábra: Kolozsvári cenzúra a román megszállás utáni 8. napon

küldeményre, kivéve a külföldről jött küldeményeket, ahol – érthetően – érkezésiek.

A bélyegzők nagy része helységneves, kis részük katonai és a megszálló csapatokra utaló. Ez utóbbiak nagy része körbélyegző, bár van vonalbélyegző is (így pl. a többhelyütt is előforduló R 30-as számú bélyegző – lásd II. TÁBLÁZAT). A cenzúrabélyegzők – egy kivétellel *(24. ábra)* – román nyelvűek. Szövegük, kivitelük igen változatos, helyi készítésre utal. Egy-egy helységben többféle cenzúrabélyegző is előfordul, ezek szövege néha eltérő. A szövegük általában: „Cenzurat" és helységnév és néha külön vonal a dátumnak. Van azonban „Cenzura Romana", ill. „Biroul cenzurei", „Cenzurat Oficial" stb. szövegű is. Többnyire vonalbélyegzők, néha keretben, de akad körbélyegző is.

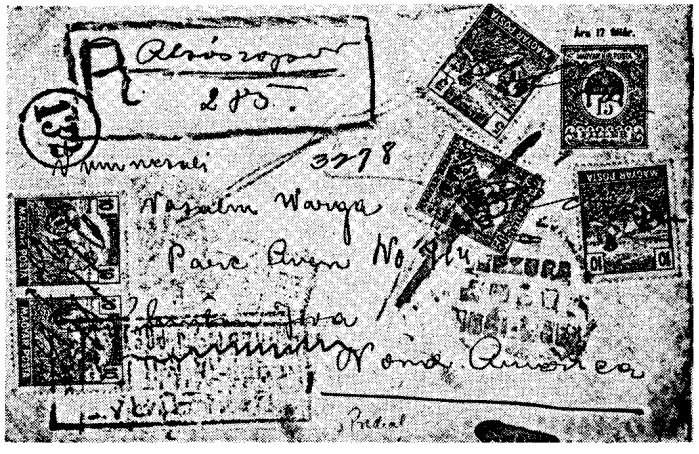

22. ábra: Demarkációs vonalak ill. megszállási területek térképe

A külföldre (nem Magyarországra) menő levelezést – feltehetően – néha többszörösen is cenzúrázták. Ez utóbbira utal a már említett *24. ábrán* bemutatott levél, amelyen magyar és román nyelvű cenzúrabélyegző is van (a magyar: „Dés zsibói járás cenzúrája", a román: keretes, bukaresti). E levél – amelyet Alsószoporon adtak fel az USA-ba 1919. IX. 16-án – különös érdekessége a bélyegző helyetti kézi érvénytelenítés (magyarul) és a rajzolt ragjegy.

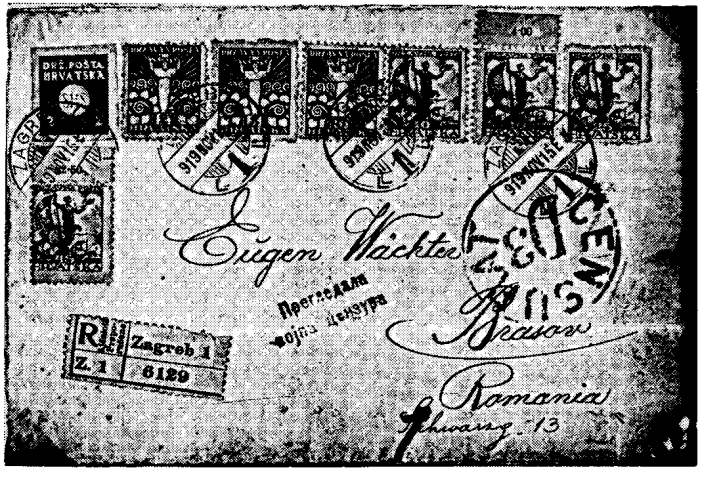
A külföldről a megszállt területre érkező leveleken azonban nem találtam kettős román cenzúrát. Igen érdekes viszont az a Zágrábból 1919. januárban Brassóba címzett levél *(25. ábra),* amelyen szerbhorvát cenzúra is van, meg román cenzúra is (nagy körbélyegző), és amely csak hónapok múlva érkezett meg Brassóba, minthogy 1919 januárjában a forgalom még szünetelt. Ausztriából, ill. Bajorországból a megszállt román területekre írt leveleken ugyanakkor csak a szokásos helyi cenzúra található (pl. Cluj vagy Brasov). Ismert végül egy jellegzetes negatív „CENSURA MILITARA BUCURESTI" szövegű és CM írott monogramos cenzúrabélyegző, amely több olyan küldeményen megtalálható, amit külföldről írtak a román megszállta Magyarországnak végül is magyarnak maradt területeire (ld. pl. *42. ábra).*

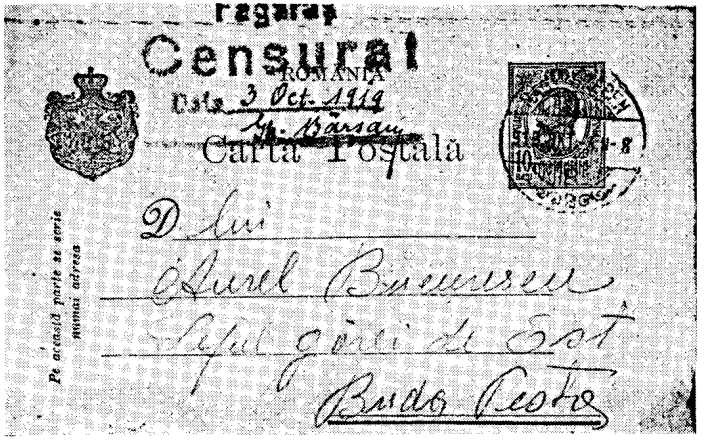
A II. TÁBLÁZAT-ban a Románia által megszállt és 1920. jún. 4-e után elcsatolt területeken az ezen időpontig alkalmazott cenzúrákra vonatkozó adatokat gyűjtöttem össze. Feltűnő, hogy néhány helységben igen sokféle bélyegzőt alkalmaztak. Az adatok részben saját gyűjteményem alapján, részben a *Telegut–Thielk* féle 1987-ben megjelent katalógus alapján (ld. irodalomjegyzék), kis részben pedig egyéb információk alapján állítottam össze. A listában egyébként –

24. ábra: Az egyetlen magyar nyelvű cenzúra a megszállás időszakából: „Dés, Zsibói Járás" (ovális bélyegző a bélyegek alatt, a keretes bélyegző a bal alsó bal sarokban bukaresti cenzúra). Figyelemreméltó a kézírásos bélyegző és ajánlási ragjegy

25. ábra: Zágrábból Brassóba küldött levél, szerbhorvát és román cenzúrával (utóbbi nagyméretű, körben)

26. ábra: Jellegzetes román megszállási cenzúra: Fogaras

Nagyenyed kivételével – valamennyi erdélyi megyeszékhely szerepel, de lehet, hogy Nagyenyedet éppen akkor Gyulafehérvár pótolta megyeszékhelyként. Nyilván még ez a jegyzék is kiegészítésre szorul, elsősorban a kisebb helyeken alkalmazott cenzúrákra vonatkozóan.

A III. TÁBLÁZAT az ideiglenes román megszállás alatti román cenzúrákra vonatkozó adatokat mutatja be (vagyis a románná nem lett területen alkalmazott cenzúrákat). E lista meglehetősen szűkösnek tűnik, valószínű azonban, hogy több helyütt nem alkalmaztak helységneves külön bélyegzőt, hanem valamilyen alakulat cenzúrabélyegzőjét. Így például több helyütt előfordul az R 30-as jelű „Vadászezred" katonai bélyegző, elsősorban Békés megyében. Ennek ellenére valószínű, hogy még e lista is bővülhet.

Meg kell egyébként jegyeznem, hogy cenzúra zárószalagot román megszállási cenzúránál eddig nem találtam és ilyenre a *Telegut–Thielk* katalógus sem utal.

Néhány jellegzetes román megszállási cenzúrát a *26–29. ábrákon* mutatok be.

II. TÁBLÁZAT

Román cenzúra a békekötés után elcsatolt magyar területeken
(csak 1920. június 4-ig)

Sorszám	Cenzúrahely magyar neve	Cenzúrahely román neve	Hányf. bélyegző ismert	Megjegyzés
R 1.	Abrudbánya	Abrud	1	T–T
R 2.	Alvincz	Vintul de Jos	1	
R 3.	Arad	Arad	4	
R 4.	Balázsfalva	Blaj	3	
R 5.	Beszterce	Bistrita	4	
R 6.	Brassó	Brasov	6	
R 7.	Buziásfürdő	Buzias-Bai	1	T–T
R 8.	Csikszereda	ma: Miercurea Ciuc	1	bélyegzőben: Csikszereda
R 9.	Dés	Dej	5	
R 10.	Déva	Deva	5	
R 11.	Dicsőszentmárton	ma: Dumbraveni	2	T–T bélyegzőben: Dicio-San-Martin
R 12.	Fogaras	Fagaras	3	
R 13.	Gyulafehérvár	Alba Julia	2	
R 14.	Hunyadvár	Huneodara	1	
R 15.	Kolozsvár	Cluj	8	
R 16.	Kürtös	Curtici	1	T–T
R 17.	Lugos	Lugoj	8	
R 18.	Máriaradna	Radna	1	T–T
R 19.	Medgyes	Medias	1	T–T
R 20.	Módos	ma Jugoszlávia: Jasa Tomic	1	T–T bélyegzőben: Modos
R 21.	Máramarossziget	Maramures Siget	1	(i)
R 22.	Marosújvár	Marosuoara	1	(i)
R 23.	Marosvásárhely	Targu Mures	4+1 kat.	bélyegzőkben részben: Targul Mures
R 24.	Nagykároly	Carei Mare	1	Kérdéses, lehet, hogy csak 1921-es
R 25.	Nagyvárad	Oradea Mare	3	
R 26.	Nagyszalonta	Salonta	1	T–T: kérdéses: lehet, hogy csak 1921-es
R 27.	Nagyszentmiklós	Sanmiclausul Mare	1	T–T
R 28.	Nagyszeben	Sibiu	3+1 kat.	1 további bélyegző 1920 jún. után
R 29.	Pankota	Pincota	3	T–T; bélyegzőben: Pancota
R 30.	Sárkány (Brassó vidéke)		1 kat.	Bélyegző: Divizia I. Vanatori (CENSURAT) No.....
R 31.	Segesvár	Sighisoara	2+1 kat.	
R 32.	Sepsiszentgyörgy	St. Gheorghe	2	
R 33.	Szatmárnémeti	Satu Mare	3	
R 34.	Székelyudvarhely	Odorheiu	3	
R 35.	Szentandrás	Sinandrei	1	T–T; Bélyegzőben: Sentandras
R 36.	Temesvár	Timisoara	1	
R 37.	Torda	Turda	3	
R 38.	Újszentanna	Sintana	1	T–T; Bélyegzőben: Santana
R 39.	Zilah	Zalau	1	T–T

Megjegyzés:
A bélyegzőfajtáknál: kat = katonai cenzúrabélyegző
A megjegyzés rovatban: T–T = a Telegut–Thielk féle katalógus
(i) = más irodalmi adat, vagy információ.
Ahol a bélyegzőben lévő helységnév eltér a helység mai nevétől, a megjegyzés rovatban ezt külön feltüntettük.

III. TÁBLÁZAT

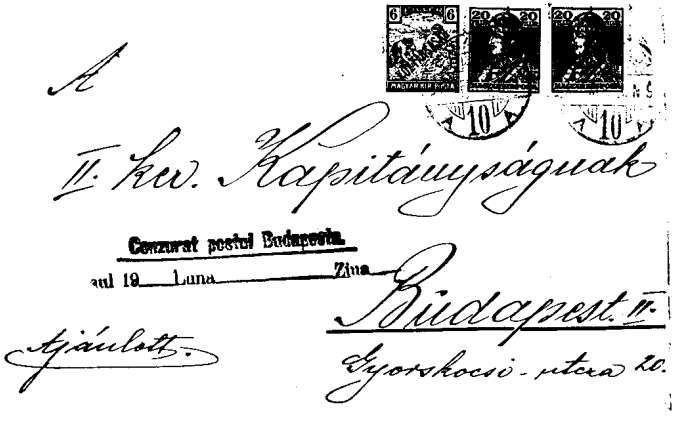
Román megszállási cenzúrák a békekötés után magyarnak maradt területeken (1919–20.)

Sorszám	Cenzúrahely magyar neve	Cenzúra-bélyegzőben szereplő név	Hányf. bélyegző ismert	Megjegyzés
RM 1.	Budapest	Budapesta	2	
RM 2.	Debrecen	Debretin	5	
RM 3.	Hatvan	Hatvan	1	T–T
RM 4.	Hódmező-vásárhely	HM VASARHELY	1	
RM 5.	Kalocsa		1 kat.	
RM 6.	Mezőhegyes	Marul Rosu	3	T–T
RM 7.	Nyíregyháza	Nyiregyhaza	1	T–T

Megjegyzés:
A bélyegzőfajtáknál: kat = katonai cenzúrabélyegző
A megjegyzés rovatban: T–T = a Telegut–Thielk féle katalógus
Egyéb: – Békés megyében többfelé használták az R 30-as katonai cenzúrabélyegzőt
– Több küldeményen előfordul az írott betűs CM monogramos, CENSURA MILITARA BUCURESTI szövegű, jellegzetes negatív cenzúrabélyegző is, elsősorban külföldről jött leveleken.

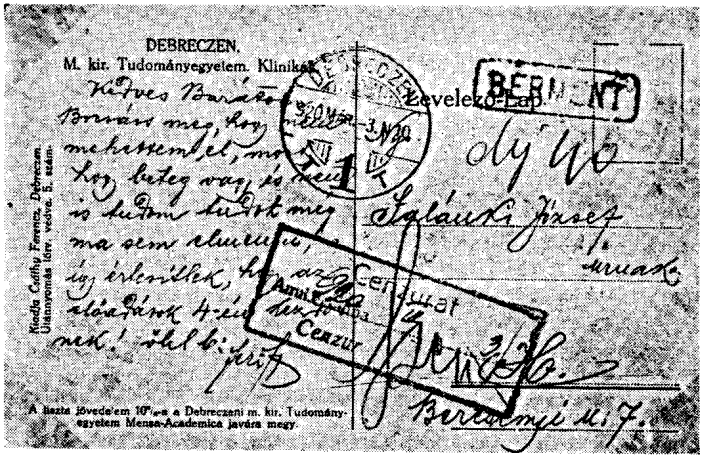

←*27. ábra:* Jellegzetes román megszállási cenzúra: Torda

28. ábra: Budapesti román megszállási cenzúra

29. ábra: **Kevésbé ismert román megszállási cenzúra Debrecenből, 1920. március**

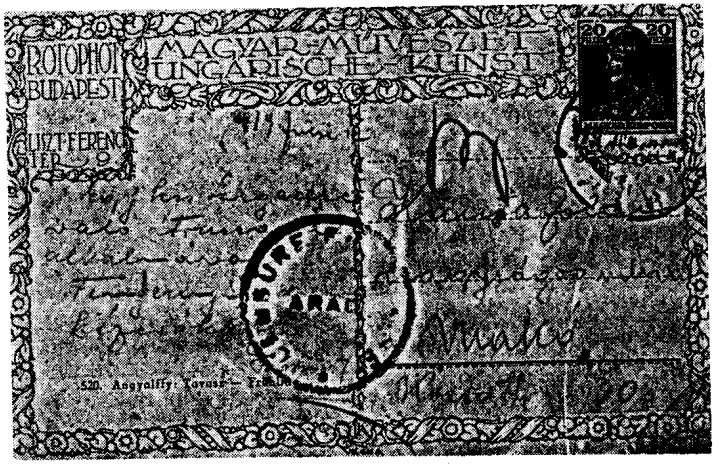
5.2 *Francia megszállási cenzúra*

A francia megszálló csapatok előbb Aradon helyezkedtek el, majd Szegeden. Ennek ellenére csak a „Censure Francaise, középen: Arad" körbélyegzőt láttam eddig. Ezt alkalmazták pl. Aradra érkezett postán *(30. ábra)*, amelyen román feladási és francia érkezési cenzúra is van, de pl. egy Szeged és Makó közötti levelezőlapon is *(31. ábra)*, 1919 júniusából. Ismert egyébként Aradról Temesvárra küldött levél francia–szerb kettős cenzúrával is. Verseczről Aradra ment levélen pedig a *Telegut–Thielk* katalógus említ egy „CENSURE FRANCAIS/Ligeti" szövegű 2 soros cenzúrabélyegzőt.

5.3 *Szerb megszállási cenzúra*

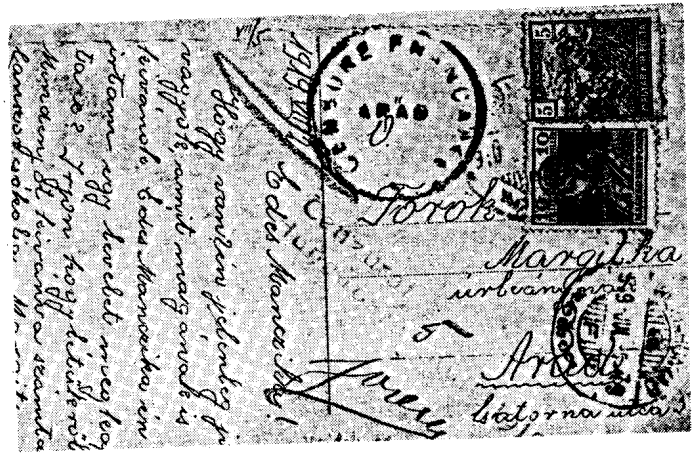
A románhoz hasonlóan igen kiterjedt, szinte minden nagyobb megszállt helységben volt. Általában feladási cenzúrabélyegző, bár vannak kivételek.

A bélyegzők többfélék: van a *cenzúra helyére utaló* cenzúrabélyegző, van csupán *általános szövegű* és van *cenzor-*

31. ábra: Francia megszállási cenzúra Szegedről Makóra írt levelezőlapon (a cenzúrabélyegzőben azonban Arad szerepel)

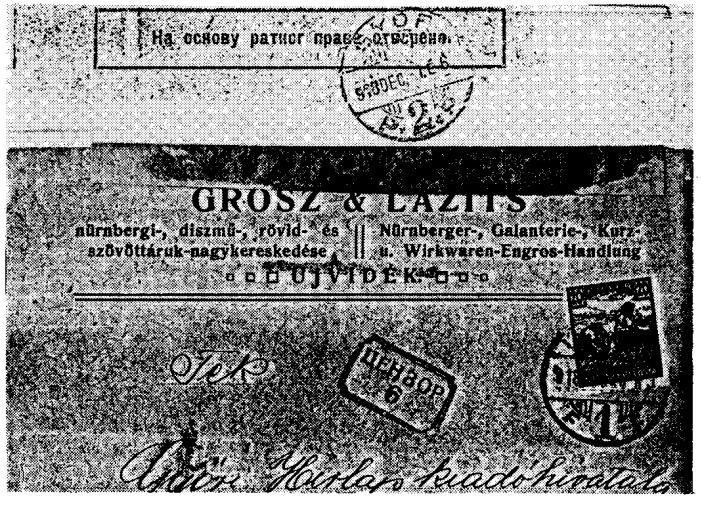
30. ábra: Román és francia megszállási cenzúra Vajdahunyadról Aradra írt levelezőlapon

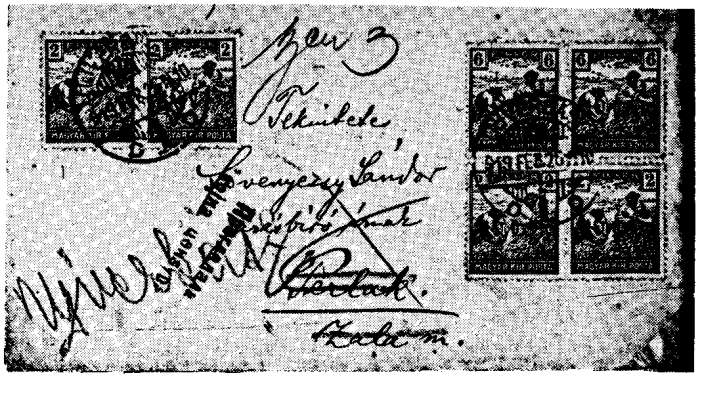
számot feltüntető bélyegző is (Cenzor+szám), amelyet néha külön, egyetlen cenzúrabélyegzőként, néha más cenzúrabélyegzővel együtt használtak. Ez a rendszerezést nehezíti. A cenzúrabélyegzők mind szerbhorvát nyelvűek és 1–2 kivétellel cirill betűsek (ilyen kivétel pl. egy késői pécsi latin betűs – ld. 36. ábra –). Ismert egy szerb nyelvű cenzúra zárószalag is *(32. ábra)*.

A IV. TÁBLÁZAT a szerb megszállás alatti és Magyarországtól elcsatolt területeken alkalmazott szerb cenzúrák adatait tünteti fel. Ehhez megjegyzendő, hogy néhány helység végül is nem Jugoszláviához, hanem Romániához lett csatolva. Az V. TÁBLÁZAT az ideiglenes szerb megszállás cenzúrája adatait ismerteti. Ehhez megjegyzendő, hogy e cenzúra nem 1920. jún. 4-ig, hanem 1921 augusztusáig tartott. Nyilván mindkét táblázat idővel még szintén bővülhet.

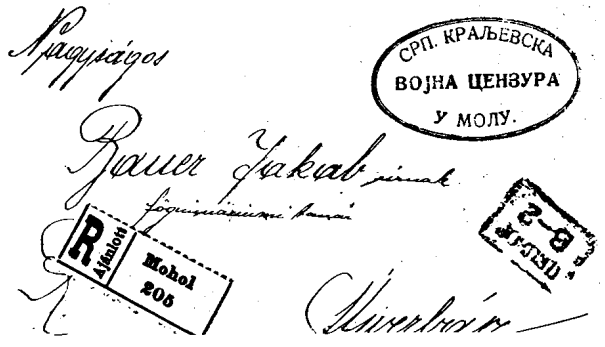
A *33–36. ábrákon* néhány jellegzetes szerb cenzúrát mutatok be.

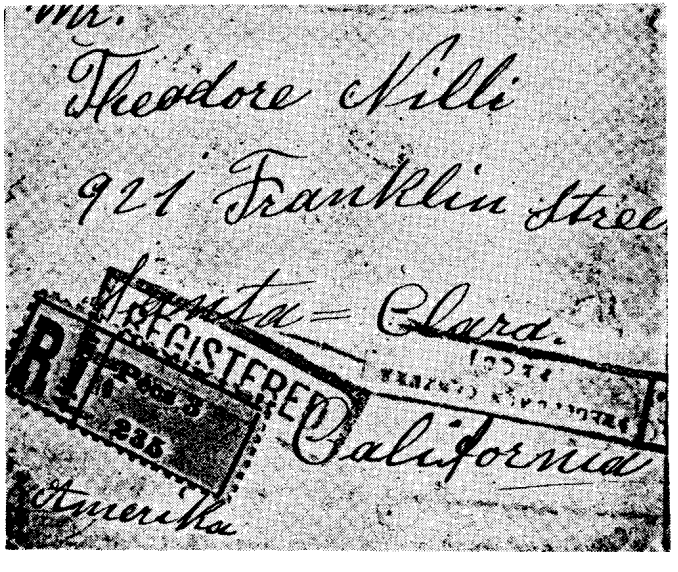
32. ábra: Újvidéki szerb megszállási cenzúra 1918 novemberéből és szerb nyelvű cenzúra zárószalag

33. ábra: Újverbászon alkalmazott szerb megszállási cenzúra

34. ábra: Moholi szerb megszállási cenzúra

35. ábra: A Pécsett alkalmazott szerb megszállási cenzúrák egyike, amely nem cirill, hanem latin betűs (keretes, fejtetőn álló)

IV. TÁBLÁZAT

Szerb cenzúra a békekötés után elcsatolt magyar területeken (csak 1920. június 4-ig)

Sorszám	Cenzúrahely magyar neve	Cenzúrahely román neve	Hányf. bélyegző ismert	Megjegyzés
Sz 1.	Felsőkobol	Kač	1	
Sz 2.	Mohol	Mol	1	
Sz 3.	Nagybecskerek	Veliki Beckerek	1	Mai neve: Zrenjanin
Sz 4.	Nagykikinda	Velika Kikinda	1	
Sz 5.	Nagyszentmiklós	Vel. SentMiklos	1	Ma: román terület
Sz 6.	Ó-becse	Becej	c. szám	név nélküli
Sz 7.	Pancsova	Pancevo	1	
Sz 8.	Pélmonostor	Beli Manastir	1	név nélküli
Sz 9.	Szabadka	Subotica	2	nevesített és név nélküli
Sz 10.	Temesvár	Temisvar	1	Ma: román ter.
Sz 11.	Titel	Titel	1	
Sz 12.	Törökbecse	Tursko Becejske	2	Mai neve: Novi Becej
Sz 13.	Újverbász	Vrbas	2	c. számmal kombinált vagy csak szám
Sz 14.	Újvidék	Novi Sad	2	nevesített, vagy csak cenzorszám Zárószalag ism.
Sz 15.	Versecz	Vrsac	1	
Sz 16.	Zenta	Senta	1	kézi c. is ismert
Sz 17.	Zombor	Sombor	1	
Sz 18.	Zsombolya	–	1	Általános cenzúrabélyegző Ma: román ter.

Megjegyzés:
Bélyegzőfajtáknál: c. szám = cenzorszám
kézi c. = Kézírásos cenzúrajelzés
Megjegyzés rovatban: több helység csupán átmenetileg volt szerb megszállás alatt, később román megszállás alá került és Románia része lett.

36. ábra: **Temesvári szerb megszállási cenzúra Svájcba írt levélen (Temesvár később román megszállás alá került)**

V. TÁBLÁZAT

Szerb megszállási cenzúrák a békekötés után magyarnak maradt területeken (1919–20.)*

Sorszám	Cenzúrahely magyar neve	Cenzúra-bélyegzőben szereplő név	Hányf. bélyegző ismert	Megjegyzés
SzM 1.	Baja	Baja	?	(i)
SzM 2.	Barcs	Barč	1	
SzM 3.	Bácsalmás	Bacalmas	1	
SzM 4.	Bátaszék	Batasek	1	(latin betűs)
SzM 5.	Mohács	–	kézi c.	helyi levlapon
SzM 6.	Pécs*	Pecuj	2+A./	az egyik bélyegző latin betűs k.féle zárószalag is ismert
SzM 7.	Szőreg	Sirig	1	
Szm 8.	Villány	–	2	helynév nélkül

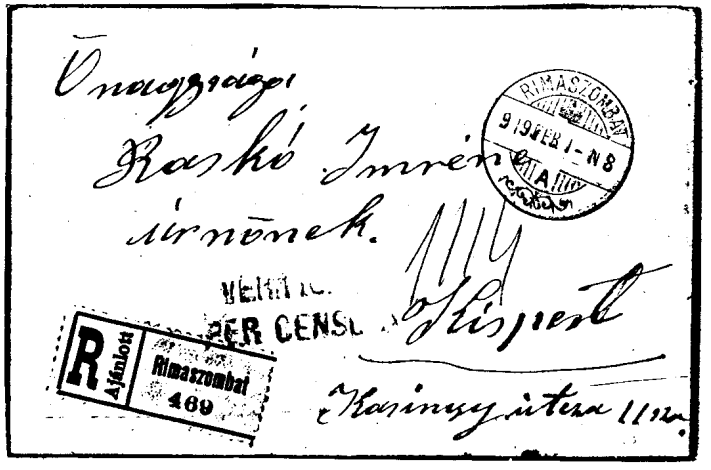
Megjegyzések:
(i) = irodalmi adat vagy információ
Bélyegzőfajta rovatban: kézi c. = kézírásos cenzúrajelzés
A./ = magyar területre menő levelezésen átmenő cenzúrák (pl. újvidéki), a postabélyegző pl. belgrádi tranzitbélyegző
* = Baranyában ill. Pécsett a megszállás 1921 aug.-ig tartott.

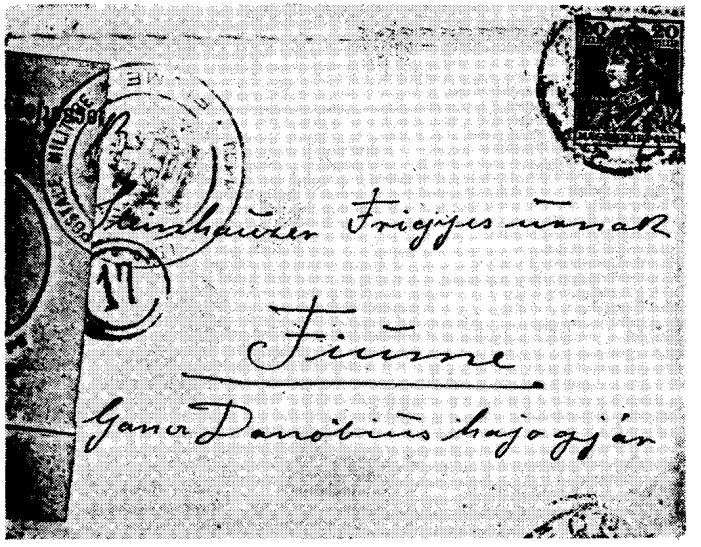
5.4 *Cseh megszállás cenzúrája*

A cseh megszállási cenzúrák viszonylag egyszerűbbek, mint az előzőek, mert nem tüntetik fel a cenzúrázás helyét, csupán a „Cenzurované" v. „Cenzurovano" szóból állnak. Tipikus példája a jelen cikk előző részének (Philatelica 87/2 szám) *20. ábráján* bemutatott cenzúrabélyegző. Helymegjelölés hiányában a cseh megszállási cenzúrákról táblázatot nem lehetett összeállítani, valószínű egyébként, hogy e cenzúrázást néhány központi helyen végezték. A bélyegzők betűi, méretei, színe ugyan mutatnak némi eltérést, de ez nem elegendő a rendszerezésre.

A cseh megszállási cenzúrák között van azonban egy különlegesség, nevezetesen egy *olasz szövegű* cenzúrabélyegző is, amelyet Szlovákiában alkalmaztak 1919 első felében. Az itteni csehszlovák megszálló csapatok parancsnoka ugyanis *Piccione Luigi* olasz tábornok volt, aki nyilván komoly olasz stábot hozott magával. Ezek használhatták e cenzúrabélyegzőt. Szövege: „Verificato per censura". Egy- és kétsoros változata is ismert. Kombinálták a K.u.K. időkből származó zá-

37. ábra: Rimaszombaton alkalmazott olasz nyelvű cenzúra (1919)

38. ábra: Fiumei olasz megszállási cenzúra

rószalaggal is *(37. ábra)*. A bemutatott levél feladási bélyegzője egyébként Rimaszombat, ami akkor éppen a demarkációs vonalon volt.

5.5 *Olasz megszállási terület*

Tényleges olasz megszállás nem Szlovákiában, hanem *Fiumében* volt. Ez a megszállási cenzúra az önálló Fiume városállam megalakulásáig olasz megszállási cenzúra (lásd *38. ábra)*. Használtak azonban ugyanitt Magyarországra írt levelezőlapokon „C"+szám összetételű cenzúrabélyegzőt is, így 1919 januárjában.

6. *Hadifogoly-levelezés*

Az adott időszak hadifogoly-levelezése sokkal szűkösebb, mint az I. világháború alatti időszaké, hiszen a háború végével a hadifoglyok kezdtek hazatérni.

A hadifogoly-levelezést a Köztársaság idején itthon feltehetően már nem cenzúrázták, de a Tanácsköztársaság ide-

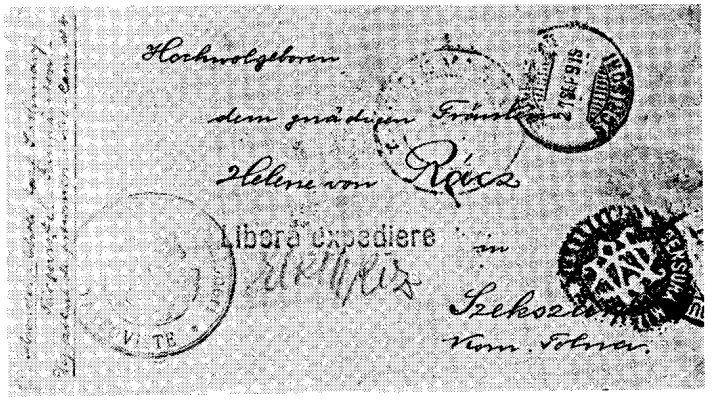
jéből van rá példa. Erre mutat egy olaszországi hadifogolytáborba írt vöröskeresztes lap *(39. ábra)*. A cenzúrázás helye: Hódmezővásárhely. Nem tudni azonban, hogy e cenzúrázás csak kivételes-e, vagy ezen időszakban általánosabb volt. Egy Vladivosztokban feladott és kb. a Tanácsköztársaság idején érkezett hadifogolylapot pl. itthon nem cenzúráztak, csak vladivosztoki cenzúrája van.

Valószínűleg nem cenzúrázták e lapokat a Horthy-időszakban sem. Olaszországi hadifogolytáborokba írt lapokon csak olasz cenzúra van, az onnan jöttökön semmilyen. A hazatérő hadifogolytábor miskolci cenzúráját már e cikk első részében (Philatelica 87/2) említettem *(21. ábra)*.

A megszállt területeken viszont a hadifogoly-levelezést is cenzúrázták. Az ugyancsak Vladivosztokból Nagyszöllősre címzett hadifogolylapon pl. cseh cenzúra van. A románok is cenzúrázták a hadifogolylapokat. Erre több példa adódik. Így pl. a *40. ábrán* látható lapot a *Targoviste*-i román hadifogolytáborban lévő magyar hadifogoly írta Szekszárdra. Ezen a tábor cenzúráján túlmenően a már említett jellegzetes román negatív cenzúrabélyegző szerepel.

39. ábra: 1919 áprilisában Hódmezővásárhelyről olasz hadifogolytáborba írt és Hódmezővásárhelyt cenzúrázott vöröskeresztes lap

40. ábra: Román hadifogságból (Targoviste) Szekszárdra írt levelezőlap román cenzúrákkal

Legérdekesebb azonban a *41–42. ábrákon* bemutatott levélpár. Az első levelet 1918. okt. 6-án, vagyis még az I. világháború alatt írták Túrkevéről egy kínai hadifogolytáborba. Ezen csak kínai táborbélyegző van. A válaszlevél Hágán keresztül érkezett Túrkevére. Ezen a kínai hadifogoly-bélyegző mellett a jellegzetes negatív román cenzúrabélyegző is megtalálható, minthogy a levél Túrkeve román megszállása alatt érkezhetett meg.

A hadifogoly-levelezés további vizsgálata is célszerűnek tűnik.

7. *Általános megjegyzések*

E korszak cenzúrabélyegzőire, de postabélyegzőire is jellemző, hogy gyakran nehezen olvashatók, halványak. Oka nyilván gondatlanság, gyakorlatlan személyzet, rossz (hadi) papír, ill festékanyagok, nem gondosan készült, vagy elkopott, részben csak ideiglenes jellegű, helyi készítésű bélyegzők. Akadnak persze szép példányok is, de a küldemények egy része elé nem lehet a legmagasabb minőségi követelményeket állítani.

A bélyegzők színének különösebb jelentősége nincsen. Többnyire feketék, de gyakori a kék, lila is, sőt néha vörös színű. Ugyanaz a bélyegző néha már több színben is megtalálható.

41. ábra: Túrkevéről 1918 októberében kínai hadifogságban lévő magyar hadifogolyhoz írt levél (hátoldalán kínai cenzúrák)

42. ábra: Válasz az előbbi levélre a kínai táborból Hollandián keresztül (a bal felső negatív bélyegző román cenzúra, minthogy Túrkeve a levél érkezésekor román megszállás alatt volt)

A levelezésen felhasznált bélyegek változatosak. A mindenkori magyar postaigazgatás területén sem konzekvens azonban az időszaknak megfelelő bélyegek használata (pl. a Köztársaság, Tanácsköztársaság felülnyomatúaké, ill. a Magyar Posta, M. Kir. Posta feliratúaké), a megszállt területeken pedig azt használták fel, ami éppen volt. Érthető, hogy a magyar bélyegek itt 1919-ben kezdtek elfogyni és így egyre inkább a helyi felülnyomások, ill. kiadványok, vagy a megszálló ország bélyegeinek használata, esetleg készpénzes bérmentesítés kerültek előtérbe. Vannak vegyes bérmentesítésű küldemények is. A csehek pedig meglehetősen korán ki is vonták a magyar bélyegeket a forgalomból.

Érdekes továbbá, hogy a debreceni helyi kiadás javarészt filatéliai jellegű felhasználású, úgyszintén az 1. baranyai kiadás is, de ez már nem mondható el a 2. baranyai kiadásról, ill. a temesváriról. Az ún. *kolozsvári* (ill. *nagyváradi)* román felülnyomás használata általában nem filatéliai jellegű, a francia megszállási bélyegeké viszont egyértemúen az.

A bélyegzők, ragjegyek, postai nyomtatványok hosszú ideig magyarok maradtak a megszállt területeken, helyenként még a békekötést követő időszak egy részében is.

8. *Összefoglalás*

A Köztársaság időszakában a hazai cenzúra inkább kivételes jellegű, a Tanácsköztársaság alatt, annak második felében, helyi jelleggel egyes területeken általánosabb, a tábori postáé pedig általános. Az átmeneti időszak cenzúrái helyi jellegűek, a Horthy-időszak első éveiben a határmenti helységekben általános, külföldi vonatkozásban viszonylatfüggő is. A magyar cenzúra 1923–4-ben látszik véglegesen megszűnni.

A postatörténet körébe is tartozó megszállási cenzúra általános, valamennyi megszállt területen alkalmazták.

Felhasznált irodalom, adatok

(1) *Volter:* Die Postzensur II. kötete
(2) *Telegut–Thielk:* Postzensur in Rumänien 1913–1950. A szerző kiadása 1987
(3) *Holländer* gyűjtőtárs hagyatékát képező kézírásos katalógus
(4) Egyes hazai gyűjtők anyagai, információi.

E helyütt köszönöm meg mindazoknak, akik anyaggal, információval segítettek és remélem, hogy a cikkhez való hozzászólások segítenek majd az ismeretek kiegészítésében.

DR. MAKKAI LÁSZLÓ
1914–1989

Lapzártánk utolsó perceiben ismét lesújtó gyászhírnek kell helyet adnunk: Dr. Makkai László akadémikus, az egyetemes magyar kultúra és tudomány – ezen belül a filatélia – kiemelkedő alakja december elsején, hosszas betegség után elhunyt. E szűk keretben érdemi méltatására aligha vállalkozhatunk, legfeljebb rövid búcsúszóként összefoglalt filatelista életműve felidézésére van módunk. Noha szellemének szikráit százfelé szórta, mindig jutott ideje a bélyegre. A legrégibb postatörténeti emlékektől napjainkig mindenben otthon volt, és nem fukarkodott tudása közkinccsé tételével. A Magyar Bélyegek Monográfiájában újra- és újraolvashatjuk a gyűjtőszenvedélytől átitatott tudós ragyogó megfogalmazásait az általa írott részekben, és éppen ebben a számunkban adunk hírt a bélyeg előtti filatéliánkkal foglalkozó könyv megjelenéséről, amelynek létrehozásában oroszlánrészt vállalt. Kezdeményezője volt a Magyar Filatéliai Tudományos Társaságnak, amely még halála előtt tiszteletbeli elnökké választotta. Mint kiállító, sok ritka és érdekes összeállítást alkotott és ezek sikerrel járták be a világot. A Mabéosz Országos Vezetőségének tagjaként a mozgalomért is sokat tett.

Emlékét megőrizzük.

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

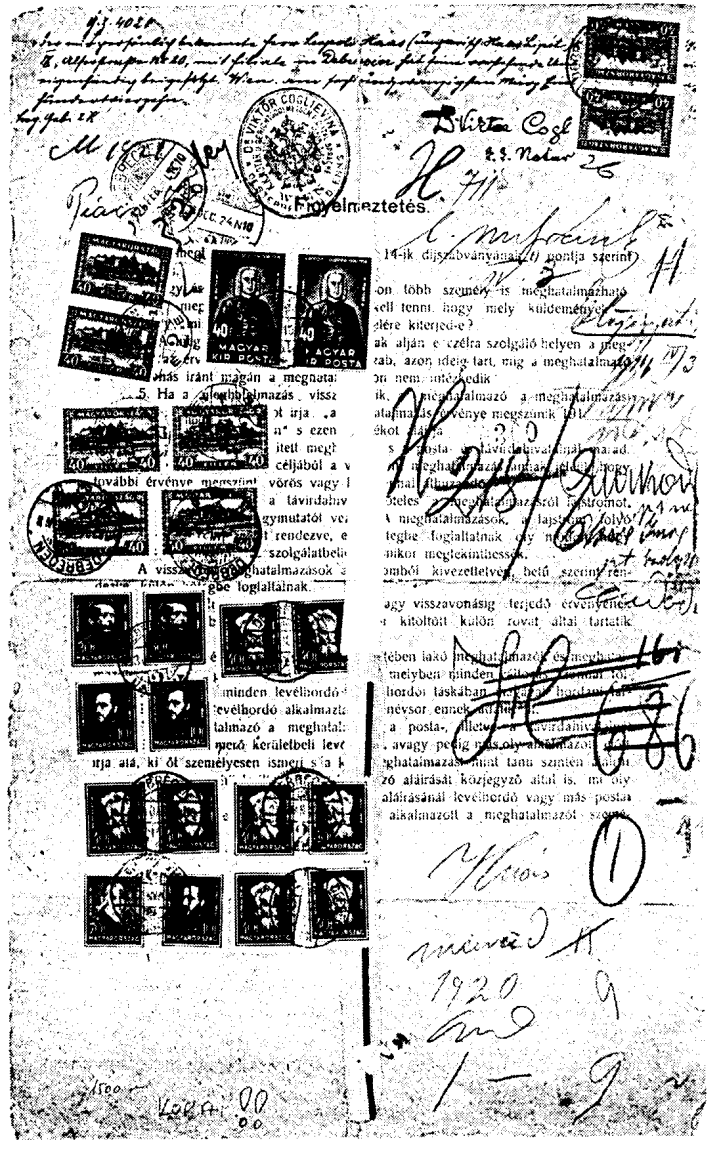
Kézikönyv-korrekció
(Meghatalmazás)

A magyar bélyegek kézikönyve 478. oldalán a bevezető szövegben az áll, hogy a postai meghatalmazás 1920-tól díjköteles szolgáltatás volt, és 1927-től a díjat a meghatalmazási nyomtatványra ragasztott postabélyegekkel rótták le.

Az itt bemutatott meghatalmazás két oldala igazolja, hogy a kézikönyv adatai túlhaladottak. A 692. sz. nyomtatvány 1912-ben készült, és esetünkben 1914-ben került sor a meghatalmazásra. A meghatalmazás utolsó érvényesítése 1939-ben történt meg. Sajnos épp a ragasztott bélyegektől nem látszik a rendelkezés, de a tények alapján nyomon követhető, hogy 1917-től postabélyeg szolgált a díj leróvására. A pontos oknyomozással most nem untatjuk az olvasót, ám a hibaigazítást és az érdekes postatörténeti dokumentum bemutatását fontosnak tartottuk.

(Az ábrákat lásd a 38. oldalon.)

Meghatalmazás.
Kelt
Két tanu aláírása:
A meghatalmazó aláírása:
A meghatalmazott(ak) aláírása:
M. KIR. POSTA HIVATAL BUDAPEST 70
692. sz. nyomtatvány. Meghatalmazás.

Figyelmeztetés.
MAGYAR KIR. POSTA
14-ik díjszabványosztály (1) pontja szerint)

INDEX

1 *Ferenc Orbán (Denmark): The handling rules of returned letters*

The famous postal historican summarizes the handling rules for undeliverable (dead) letters. He gives the arts of such letters known, further the practice of handling, keeping and sending back, as well as the methods of searching the address. He shows the usual cancellations and illustrates his study by showing some nice returned letters.

2 *Dezső Flasch: The first draft of the Zone-stamps of Debrecen*

The author, a known researcher of the local issues of this period, gives a review about the pre-history of the Rumanian occupation stamps issue of 1919, showing the first proposed overprint draft, which was regarded as lost. Besides the description of the story of this draft found after 65 years, it shows the drafts and describes the overprints in detail.

3 *Tomáš Morovics (CSSR): Remarks to the stamps of the Repülő posta issue of 1918*

The study researches the issue first of all from the printing technics side, thereby turning attention to some important problems. It discusses the typologie of the overprints in detail, a further precision of the criteria of genuinity, thereby drawing attention to the specialities of the issue. The author carries on the thoughts of Mr. Ferenc Nagy and tries to draw further conclusions out of these, concerning the cancellations, the registrations labels, as well as the same time thoughts for the further clarifications of the uncertainities of the issue.

4 *István Gazda: Postal censorship in Hungary – II. part: The post WW–I period – Continuation: Occupation censorship*

The author continues his series (85/1, 86/1, 87/2) now with the post–WW I Czech, French, Italian, Rumanian and Serbian censorships up to the peace treaty, 4 July 1920., thereby differentiating in the two latter cases between censorship on territories which became Rumanian and Serbian and those which remained Hungarian. Occupation lasted until August 1921 in Baranya, the author covers these censorships too. The article is illustrated – according to the possibilities – by showing several cancellations.

Please note

Book rewiew:
- Pre-stamp frankings and cancellations of Hungary (handbook)
- Special catalogue of Czechoslowakei (Ing. J. Tekel)

Correction of the „Kézikönyv" (authorization)

The 2 types of the 75 fillér Parliament stamps (T. Morovics)

The bisectings of Kubin – New data

A Hungarian Philatelic Scientific Society has been founded

SOMMAIRE

1 *Ferenc Orbán (Danemark): Réglementations concernant les lettres en retour (n'ayant pu être remises)*

Cet écrivain spécialisé dans tout ce qui se rapporte à l'histoire postale s'occupe tout spécialement dans cet article des réglements s'appliquant aux envois postaux en souffrance.
Il fait connaitre les différents types de lettres, leur maniement, leur garde, la pratique de leur retour et les méthodes utilisées dans les enquêtes les concernant. Il présente les cachets utilisés et le tout est illustré par quelques beaux exemples de lettres en souffrance et retournés.

2 *Dezsö Flasch: Les premiers projets des timbres du secteur de Debrecen*

L'auteur, chercheur de renom sur ce qui se rapporte à cette époque et aux émissions locales, fait connaitre l'histoire postale durant l'occupation roumaine de 1919 présentant les premiers projets des surimpressions, qu'on tenait à ce jour comme perdus, et retrouvés après 65 ans. Il donne un apercu du travail effectué pour retrouver ces projets après le long temps écoulé et illustre son article par la présentation de ces projets et les surimpressions envisagées.

3 *Tomáš Morovics (Tchécoslovaquie): Remarques sur les timbres de la POSTE AÉRIENNE, émissions de l'année 1918*

Cette étude fait lieu spécialement de cette émission au point de vue de la technique utilisée dans son impression, attirant l'attention sur certains problèmes qui s'étaient présentés. Elle s'occupe en détail de ce qui a trait à la typologie de la surimpression, aux critères de leur authenticité, aux possibilités qui s'y rapportent, prêtant une attention toutespéciale aux particularités de cette émission.

L'auteur continue ainsi les conceptions de l'étude de Ferenc Nagy (89/1) tachant de tirer de nouvelles conclusions partant de ces données et utilisant pour cela aussi bien les oblitérations que les étiquettes de recommandation pour tirer au clair les points restés encore obscurs sur cette émission.

4 *István Gazda: Censure postale en Hongrie II partie. Période ayant succédé la première guerre mondiale II (suite): Censures de l'occupation*

L'auteur continuant la série de ces articles (85/1, 86/1, 87/2) fait maintenant un exposé des censures tchécoslovaques, francaises, italiennes, roumaines et serbes, mises en application durant la période ayant suivi la première guerre mondiale jusqu'au 4 juillet 1920, date de la signature du traité de paix, tout en distinguant les censures des deux pays désignés en dernier lieu: la Roumanie et la Serbie appliquées sur les territoires devenant leur propriété et sur ceux restant partie integrante de la Hongrie. L'occupation de Baranya de prit fin qu'en août 1921.
L'auteur traite également de la question des censures de ces cas spéciaux. Dans la mesure du posbile l'article a été illustré par nombre de figures.

Nous attirons votre intention:
Bibliographie:
- Manuel des affranchissements préphilatéliques et des oblitérations postales en Hongrie.
- Catalogue spécial tchécoslovaque 1988 (Ing. Jozef Tekel)

Correction de „Kézikönyv" (procuration)
Type du timbre á de Parlament 75 fillér (T. Morovics)
La division des timbres de Kubin (F. Orbán)
La Société Scientifique de la Philatélie Hongroise vient d'être fondée

INHALTSVERZEICHNIS

1 *Ferenc Orbán (Dänemark): Die Behandlungsregeln der Rückbriefe*

Der berühmte posthistoriker fasst die Regel zusammen, welche sich auf die unzustellbaren Postsendungen beziehen. Er gibt die Art dieser Briefe bekannt, die Praxis der Behandlung, Aufbewahrung und der Rücksendung, sowie die Methoden des Adressensuches. Er zeigt die üblichen stempel und illustriert seinen Artikel mit manchen schönen zurückgesandten Briefen.

2 *Dezső Flasch: Die ersten Vorschläge der Zone-Marken von Debrecen*

Der Verfasser, der ein gut bekannter Forscher der örtlichen Ausgaben dieser Epoche ist, gibt die Vorgeschichte der Briefmarken der 1919-er rumänischen Besetzung, die als zuerts zugeleiteten Überdrucksentwürfe, welche als verschwunden geglaubt waren, bekannt. Neben der Beschreibung der nach 65 Jahren zum Vorschein gekommenen Entwürfe, zeigt er die Illustration der Überdrücke, nebst deren ausführlichen Beschreibung.

3 *Tomáš Morovics (CSSR): Bemerkungen zum Thema der „Repülő posta"-Marken des Jahres 1918*

Die Studie prüft die Ausgabe insbes. von der drucktechnischen Seite, sie lenkt die Aufmerksamkeit auf manche wichtigen Problemen. Sie beschäftigt sich ausführlich mit der Typologie des Aufdruckes, mit der Möglichkeit der weiteren Prezisierung der auftauchenden Echtheitskriterien, spezielle Aufmerksamkeit lenkend auf die Besonderheiten der Ausgabe. Der Vervasser lenkt die gedanken von Herrn Ferenc Nagy weitere Folgen zu ziehen sowolh in Bezug auf die Abstempelungen, als auch bezüglich der Rekovignetten, ferner bezüglich der Beschriftung der Sendungen, dabei Hilfe und Gedanken gebend zur weiteren Präzisierung noch ungeklärten Fragen der Ausgabe.

4 *István Gazda: Die Postzensur in Ungarn II. Teil: Die Nachkriegsperiode nach dem ersten Weltkrieg – Fortsetzung: Besetzungszensuren*

Der Author setzt seine Serie (siehe 85/1, 86/2, 87/2), jetzt gibt er die in der Nachkriegsperiode des ersten Weltkrieges bis zum Friedensvertrag, 4. Juli 1920 verwendeten tschechoslowakischen, französischen, italienischen, rumänischen und serbischen Zensuren bekannt, dabei unterscheidend bei den letzteren zwei Zensuren, zwischen denen welche an Territorien verwendet wurden die später rumänisch bzw. serbisch wurden und zwischen jenen die ungarisch blieben. Da die Besetzung in Baranya bloss im August 1921 zu Ende kam, geht der Author auch auf diese Zensuren ein. Der Artikel wird – nach Möglichkeit – mit dem Vorlegen von vielen Stempeln illustriert.

Bitte beachten Sie
Buchbesprechung:
- Frankaturen und abstempelungen von der ungarischen Vorphilatelie (Handbuch)
- Speziakatalog von Tschechoslowakei (Ing. J. Tekel)

Korrektion des „Kézikönyv" (Bevollmächtigung)
Die zwei Typen der 75 fillér Parlament-Marken (T. Morovics)
Die Halbierungen von Kubin – Ergänzungen (F. Orbán)
Eine Ungarische Philatelische Wissenschaftliche Gesellschaft wurde gegründet.

Ára: 40,– Ft